

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Τόμος ΜΒ'. — Αθήναι 1975/6, σσ. 537.

Τὸ μοναδικὸν παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὸν Περιοδικόν, ἀσχολούμενον περὶ τὴν καθόλου Βυζαντινολογίαν καὶ μετὰ διεθνῆ ἀνταύγειαν ἐκυκλοφορήθη πρό τινος ὡς τόμος ΜΒ' καὶ χρονολογίαν 1975/76. Ὁ Διευθυντὴς τούτου δικαίως ἐλκύει τὸν ἔπαινον τῶν ἡμετέρων τε καὶ ξένων βυζαντινολόγων, οὐ μόνον διότι χάρις εἰς τὰς ἀκαμάτους προσπάθειάς αὐτοῦ τὸ περιοδικὸν συνεχίζει τὴν ἀδιάκοπον πορείαν του ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΘ' τόμου, ὅτε ἀνέλαβεν οὗτος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς ὕλης, ἀχρι σήμερον, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ πολυπληθεῖς πηγαῖαι καὶ διαφωτιστικαὶ μελέται αὐτοῦ ἐπὶ πλείστον ὅσων πεδίων τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, τὰ μάλιστα συνέβαλον εἰς τὴν περαιτέρω γνῶσιν καὶ κατανόησιν σπουδαίων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θεολογικῶν κ.ἄ. θεμάτων.

Καὶ ἡ ἀπλή ἀναγραφή τοῦ Πίνακος τῶν περιεχομένων εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς σοβαρότητος τῶν διαπραγματευομένων θεμάτων.

Περιεχόμενα: Τωμαδάκη Β. Ν., Ὁ (ἀρχι)ἐπίσκοπος Σεβαστείας Ἰωσήφ Δόξας, ὁ Ζακύνθιος ἐν Κρήτῃ, Κυθήροις καὶ Παροναξίᾳ (σ. 5-56). Τοῦ αὐτοῦ, Ἰωαννικίου Β' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας γράμματα, ἐπιστολαί, τόμοι, ὑπομνήματα καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφέντα ἔγγραφα (1624-1657) (σ. 57-84). Naoumides Mark, Codex Athen. Mus. Byz. 186 and Photius (σ. 85-100). Πάλλα Δημ. Ι., Περὶ τῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἄλωσιν (Μεθοδολογικά) (σ. 101-211). Τωμαδάκη Β. Ν., Βοτάνη-βοτάνι- Polvere-πόλβερη-(μ)πόλβερη (σ. 212). Criscuolo Ugo, Un opuscolo inedito di Manuele Karanteno o Saranteno (σ. 213-221). Τωμαδάκη Β. Ν., Κρητικὰ τοπωνυμικά (σ. 222). Ἀλιμπράντη Θ. Χρ., Ἀνασκαφὴ εἰς τὸν ἅγιον Χαράλαμπον Μαρωνείας Κομοτηνῆς (σ. 223-229). Τοῦ αὐτοῦ, Εἰκῶν παλαιολογείου τέχνης ἐν Σίφνῳ (σ. 230/3). Casetti Brach, Carla, Copisti Greci del Medioevo e del Rinascimento, aggiunte (σ. 234/52). Τοῦ λ. Χ. Ἰακ., Τὰ ἱάματα τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων (σ. 253/97). Μπουμπουλίδου Κ. Φ., Τὸ ἐπιστολάριον τοῦ cod. Taurin. gr. LXIV, C. III 7 (σ. 298-319). Iliadou Démocratie, Ephrem: Versions grecque, latine et slave. Addenda et corrigenda (σ. 320/73). Τωμαδάκη Β. Ν., Ἐνετικοὶ ναυτικοὶ ὄροι τοῦ ἰζ' αἰῶνος (σ. 374). Τοῦ αὐτοῦ, Νέα στοιχεῖα περὶ τοῦ Ἰωσήφ Δόξα ἀρχιεπ. Σεβαστείας καὶ πάσης Ἀρμενίας (σ. 375/84). Stomeo Paolo, Παντολέων ἀρχιεπίσκοπος πρόεδρος Καλλιπόλεως (σ. 385/9). Τωμαδάκη Β. Ν., Εἰς Νείλου Μπέρτου ἱερομονάχου ἔργα (σ. 390). Κορὲ Αἰκ. Γ., Περιπτῶσις ἐπιδράσεως τῆς Βυζ. τέχνης ἐπὶ τὴν Νεοελληνικὴν Ἡπειρωτικὴν ἀργυροχοσίαν (σ. 391/6). Λαμπάκη Στυλ. Κ., Ἐπιστολὴ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων Λογαρᾶ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον Γ' (1337) (σ. 397-407). Κοροῦση Στ. Ἰω., Ὁ μέγας διοικητὴς Θεόδωρος Καβάσιλας καὶ ἡ εἰς Ἀνδρόνικον Β' (†1332) μονοῦ αὐτοῦ (σ. 408/28). Μανᾶφη Κων. Α., Ἐπιστολὴ Βασιλείου Πεδιαδίτου, μητροπολίτου Κερκύρας πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον Γ' (σ. 429/40). Τοῦ αὐτοῦ, Ἄγνωστος μαρτυρία τῶν ἀρχῶν τοῦ

ΙΓ' αἰῶνος περὶ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ μονῆς τοῦ Σαγματᾶ (σ. 441/44). — Νεκρολογία ὑπὸ Ν. Β. Τωμάδακη: Marcel Richard, R. — J. Loenertz, Γ. Α. Γεωργιάδης-Ἀρνάκης, Δημοκρατία Ἑλλάδου. Βιβλιοκρισίαι. Βιβλιογραφικά σημειώματα. Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1975/6. Ληφθέντα Περιοδικά. Πεπραγμένα. Πίνακες, Résumés. Παροράματα. Κατάλογοι πινάκων ἐκτὸς κειμένου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἄρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα Περιοδικόν, ἐκιδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν. (Ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν). Τόμος τριακοστὸς τρίτος. Ἀθῆναι 1975/6, σ. 307.

1. Πολλὰκις ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἐξάρωμεν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀνὰ χεῖρας Περιοδικοῦ, τοῦ ὁποῦ τοῦ κύρος ἀναγνωρίζεται πλέον διεθνῶς. Καὶ ἡ ἀπλὴ παράθεσις ἐκ τοῦ Πίνακος τῶν περιεχομένων τῶν τίτλων τῶν μελετῶν τοῦ παρόντος τόμου, παρέχει ἀσφαλῶς εἰκόνα ἐπιβεβαιούσαν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν συμβολὴν τῶν εἰδικῶν θεμάτων διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν διαφερόντων τοῦ Πόντου, μιᾶς ἀνθούσης ἄλλοτε Ἑλληνικῆς περιοχῆς τῆς Μ. Ἀσίας, ἣτις πολλὰ καὶ σπουδαῖα συνεισέφερον εἰς τὸν καθόλου πολιτισμὸν, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν χῶρον. Ἴδου λοιπὸν τὰ Περιεχόμενα τοῦ τόμου 33: Ὁδυσσ. Λαμψίδου, Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων Ποντίων εἰς τὴν ἔθνεγερσίαν τοῦ 1821. Μαρίας Γεωργιοπούλου-Δεληβορριᾶ, Οἱ Λαζαῖοι καὶ οἱ Πόντιοι. Antony Bryer, Who was Eudokia/Euphemia? Antony Bryer and David Winfield, A bibliography of travellers' reports on the Pontos: Addenda. Α. Α. Gordus and D. M. Metcalf, Non-destructive chemical analysis of the Byzantine silver coinage of Trebizond. Γ. Κ. Χατζοπούλου, Ἡ ἄμαξα εἰς τὸν Πόντον. Ὁδ. Λαμψίδου, Ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μερῶν» καταγωγὴ Γρηγορίου τοῦ Γαυρᾶ. Τοῦ ἀύτοῦ, Ὁ Ὀρφεὺς εἰς Ποντικὸν παραμύθιον. Ἀντ. Χ. Τερζοπούλου, Ἡ κατὰ τὰ Σύρμενα (Σούρμενα) Μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ ἐπικαλουμένου τοῦ Χάλδου. Ὁδ. Λαμψίδου, Ἡ Τουρκοκρατία στὸν Μικρασιατικὸν Πόντον. Τοῦ ἀύτοῦ, Λογοτεχνικὰ κείμενα τῆς Νεοποντιακῆς διαλέκτου. Χ. Π. Συμεωνίδη, Ποντιακὰ ἔτυμα ἀνατολικῆς προέλευσης. Συμβολὴ δευτέρη (Μ-Ω). — Βιβλιοκριτικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν Δελτίον. Τιμητικὴ διάκρισις. ΙΕ' Συνέδριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν. — Νεκρολογία. Ἐκθέσεις Δ. Συμβουλίου καὶ Ἐξελεγκτ. Ἐπιτροπῆς. — Προκήρυξις Διαγωνισμοῦ πρὸς συλλογὴν ὕλικου διὰ τὴν Λαϊκὴν Ἱατρικὴν.

2. Τῆ 16.4.1975 ἐξελέγη παμψηφεί Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν ὁ γνωστὸς ἐξαίρετος φιλόλογος καὶ δοκιμώτατος συγγραφεὺς, κ. Ὁδ. Λαμψίδης, ὅστις τὰ μέγιστα συνέβαλετο εἰς τὰς περὶ τὸν Πόντον ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς γνώσεις ἡμῶν. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα τοῦ Ὁδ. Λαμψίδου ἔσχον καὶ διεθνή ἀπήχησιν. Συγχάριον διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς Προεδρίας τῆς Ε.Π.Μ., εὐχομαι πλουσιωτάτην εὐκαρτίαν ἐν τῷ εἰδικῷ πεδίῳ τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος. — Συγχάριον ἐπίσης διὰ τὴν ἀπονουμὴν εἰς τὸν κ. Λαμψίδην ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Δημητρίου τοῦ τίτλου τοῦ «Ἀρχοντος Μεγάλου Ἱερομνήμονος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας».

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Δημητρίου Τρακατέλη, Ἐπισκόπου Βρεσθένης, Δρος Φιλ. τοῦ Παν/μίου τοῦ Harvard, Ὁ ὑπερβατικὸς Θεὸς τοῦ Εὐγγύστου. Ἐξηγητικὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἐ-

ρουναν τῶν Γνωστικῶν κειμένων τοῦ Nag Hammadi. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1977, σ. 238.

1. Τὸ ἔργον ὑπεβλήθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν ὡς διδακτορικὴ διατριβὴ καὶ ἐνεκρίθη παμψηφεί. Πρόκειται περὶ μελέτης πολλαπλῶς χρησίμου, διότι πλουτίζει οὐσιωδῶς τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ τῶν κοσμοθεωριακῶν καὶ θρησκευτοθεολογικῶν ἀπόψεων ἐνὸς «γνωστικοῦ» συγγραφέως, ὀνόματι Εὐγνώστου. Ὁ Θεοφιλέστατος συντάκτης τῆς μελέτης, ἀναπτύσσει δεξιότηχως καὶ περιεκτικῶς τὰς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου «γνωστικὰς» θεωρίας καὶ δι' ἐπιτυχοῦς χρήσεως τῶν ὄρων τῆς μεταφυσικῆς ὀρολογίας, διερχομένων ὀρθῶς πάσας τὰς περὶ τοῦ «ὑπερβατικοῦ Θεοῦ» διαχάξας τοῦ Εὐγνώστου, συμβάλλων τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατανόησιν γενικώτερον τῶν «γνωστικῶν» κειμένων τοῦ Nag Hammadi. Εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς θεολογικοὺς κύκλους εἶναι γνωστὴ ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1945/6 ἀνυπολογίστου σπουδαιότητος ἀνακάλυψις τῆς κοπτικῆς Συλλογῆς 13 κωδικῶν ἐν Nag Hammadi ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χηνοβοσκίου, ἔνθα ὁ περιφημὸς Παχώμιος εἶχεν ἰδρῦσει τὴν ἀσκητικὴν του Πολιτείαν, ἐν τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ. Ἡ Συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 40 ἔργα «γνωστικῆς» προελεύσεως, ἅτινα ἠῤῥηξαν, ὡς εἰκόσ, τὴν περὶ τοῦ «Γνωστικισμοῦ» γνῶσιν ἡμῶν καὶ συνέβαλον καὶ συμβάλλουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν πολυσυνθέτων προβλημάτων εἰδικῶς μὲν τοῦ «Γνωστικισμοῦ», γενικώτερον δὲ τῆς θρυλικῆς, προπαγανδιστικῆς καὶ μυθιστορηματικῆς συνθέσεως τῆς λεγομένης Γραμματείας τῶν Ἀποκρύφων.

2. Καὶ ἡ ἀπλὴ παράθεσις τοῦ Πίνακος τῶν περιεχομένων δίδει ἀπτήν εἰκόνα τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀναπτυσσομένων θεμάτων. Μετὰ τὸν πρόλογον, τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων, τὰς σημειουμένας βραχυγραφίας, ἀκολουθεῖ ἰλιαν κατατοπιστικὴ Εἰσαγωγή (σ. 17-23). Ἀκολουθοῦν: Κεφ. Πρῶτον. Ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγνώστου: Εἰσαγωγικὰ καὶ παρατηρήσεις καὶ ἀναλύσεις: 1. Εἰσαγωγικὰ δεδομένα καὶ προβλήματα. 2. Ἀνάλυσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγνώστου. 3. Ὁ πρόλογος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγνώστου. Κεφ. δεῦτερον: Ἡ περικοπὴ Εὐγνώστου 71,13-73,17: Ὁ ὑπερβατικὸς Θεὸς καθ' ἑαυτόν: 1. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀρρήτου. 2. Ἀγεννησία καὶ φθορά. 3. Ὄνομα, μορφὴ καὶ ἐξάρτησις. 4. Ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς εἰς τὴν ξένην ἰδέαν. 5. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν μεμονωμένων προσδιορισμῶν. 6. Ἡ ἰδέα τοῦ περιέχειν, ἐκφραστικῆς ὑπεροχῆς. 7. Ταῦτισις, ἰδιότης, ὑποστατικοποίησις. 8. Ἡ τελικὴ ἀναγωγὴ εἰς τὴν πρῶτην γνῶσιν. Κεφ. τρίτον. Ἡ περικοπὴ Εὐγνώστου 74,19-76,10: Προπάτωρ καὶ Πατήρ: 1. Προπάτωρ, ὁ ὑπέρτατος Θεός. 2. Ἡ φανέρωσις τοῦ Πατρὸς. 3. Ἡ φανέρωσις τῆς ἀβασιλεύτου γενεᾶς. 4. Ὑπερβατικότης καὶ ἀγαλλίασις. Κεφ. Τέταρτον. Εὐγνώστου 76,13-90,3 καὶ 71-13-76,10: Ὑπερβατικότης, Φιλοσοφικὴ γλῶσσα καὶ μυθολογικὴ γλῶσσα. Συμπεράσματα. Παράρτημα Α: Τὸ κοπτικὸν κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὴν νεοελληνικὴν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγνώστου.— Παράρτημα Β: Ἀναλυτικὸς πίναξ κειμένων περιεχομένων εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Nag Hammadi.— Βιβλιογραφία. Πίναξ χωρίων. συγγραφέων, table of contents.

3. Ὡς γνωστὸν πρῶτος ὁ Γνωστικισμὸς ἀνέπτυξεν ὄλας τὰς μορφὰς τοῦ πεζοῦ λόγου, μάλιστα δὲ τὴν Ποίησιν, κατὰ τὰ ἐθνικὰ πρότυπα. Πρῶτος ἐπίσης ἐσυστηματοποίησε τὴν τε δογματικὴν καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴν καὶ ἐσοφίσθη τὴν σύνθεσιν τῶν Ἀποκρύφων, ἥτοι τῆς χριστιανικῆς θρυλικῆς καὶ μυθιστορηματικῆς ἀφηγήσεως διὰ τῶν φανταστικῶν καὶ πλασματικῶν διηγήσεων τῶν προσώπων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τῆς ψευδεπιπλάστου ἀποκαλυπτικῆς ρομαντικῆς πεζογραφίας πρὸς προπαγανδιστικὴν διάδοσιν

τῶν ἰδεῶν του. Οἱ Γνωστικοὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν εὐληγμένων ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδεῶν προέβησαν εἰς τοιαύτας παραποιήσεις καὶ παρερμηνείας τοῦ Χριστιανισμοῦ ὥστε κατέστησαν τοῦτον μίαν ἐκ τῶν πολλῶν ἐπικρατουσῶν Ὀρθοσκαιῶν, μάλιστα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τότε κρατούντος θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ. Ἀντιλαμβάνεται ἐπομένως πᾶς τις διὰ τί πᾶσα νέα ἐμφάνις ἢ ἀνακάλυψις ἔργου «γνωστικῆς» προελεύσεως ἔχει τηλικαύτην σημασίαν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς πρωτοχριστιανικῆς Γραμματείας καὶ διὰ τί ἡ ἀντιγνωστικὴ Γραμματεία ὤφειλε νὰ ἐπιτύχῃ νὰ διατηρήσῃ ἐαυτὴν ἐλευθέραν πάσης γοητευτικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἰδεολογιῶν τοῦ Γνωστικισμοῦ, τοῦ ἀνατρέποντος αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

4. Εἶναι λοιπὸν ἀξίεπαινος ὁ σ. τῆς ἀνά χειρας διατριβῆς, ἀποφασίσας νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ἔργον ἐκ τῆς Γνωστικῆς Γραμματείας τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον. Καταβαλὼν δὲ οὐχὶ μικροὺς κόπους, ἐπέτυχε διὰ τῆς ὅλης ἐκθέσεώς του καὶ διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν ὀρολογικῶν διατυπώσεων τῶν ὑπερβατικῶν ἐνοιῶν, νὰ καθορίσῃ τὰ ὅρια ἐπαφῆς ἢ καὶ ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς διδασχῆς, νὰ συναγάγῃ δὲ καὶ συμπεράσματα περὶ τινῶν ἰδεολογημάτων τῆς φιλωνείου σκέψεως καὶ τῶν πλατωνικῶν ἢ νέων πλατωνικῶν ἰδεῶν ἐν συγκρητιστικῷ πνεύματι. Ἡ ὅλη ἐκθεσις ἐν τῇ διατριβῇ εἶναι ἐπιτυχῆς, ἐγκλείουσα βαθυστόχαστα νοήματα καὶ ἐρμηνεύουσα θεολογικοὺς δογματικοὺς ὅρους μετ' ἀκριβείας καὶ βαθυνοίας. Ὁ ἀναγνώστης τῆς μελέτης ἔχει πολλὰ καὶ ἀξιόλογα νὰ διδασχῇ.

5. Ἐν τέλει ἄς μοι ἐπιτραπῇ μία γενικὴ παρατήρησις. Ἡ διὰ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἀπόδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ κειμένου τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγνώστου δὲν διευκολύνει τὸν περὶ τὴν Χριστιανικὴν Γραμματείαν καὶ τὴν Ἐρμηνευτικὴν ἀσχολούμενον νὰ ἀναζητήσῃ καὶ ἀνακαλύψῃ συγγενῆ στοιχεῖα, γλωσσικῆς ἢ ἐννοιολογικῆς διατυπώσεως καὶ εἰς ἔργα ἐκκλησιαστικῆς προελεύσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ σ. παρέθεσεν ἐν τέλει τῆς μελέτης του σειρὰν ὅλην χωρίων συγγενῶν πρὸς τε τὴν Π. καὶ Κ.Δ., πρὸς τὰ ἔργα τῶν κωδίκων τοῦ Nag Hammadi—κατ' ἐξοχὴν μάλιστα τούτων—, ὡς καὶ ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πέρα τῶν πραγματικῶν ἢ ὑποθετικῶν συγγενῶν χωρίων τοῦ ἔργου μετὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὑποπτεύω ὅτι ἐννοιολογικῶς τοῦλάχιστον καὶ ἄλλα ἔργα τῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας ἔχουσι συγγενῆ στοιχεῖα, π.χ. ὁ Ἐρμᾶς, ὁ Ψευδο-Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ Τετραμερὴς Διάλογος τοῦ Ψευδο-Καίσαριου, τὰ Σιβυλλικὰ βιβλία, τὰ Πατερικὰ Ἀποφθέγματα, ἔργα τινὰ Γρηγορίου Νύσσης, οἱ Χρησμοὶ τοῦ Σίξτου κ.π.ᾶ. Ἡ μελέτη πάντως καὶ κενὸν μέγα καλύπτει παρ' ἡμῶν καὶ τὸν συγγραφέα τιμᾶ διὰ τὸ ἐξαιρετὸν ἐπίτευγμά του.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἡλίας Β. Οἰκονόμου, Γραμματικὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑβραϊκῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι 1976, σελ. ἰστ' + 304.

1. Ἡ νέα, ἐκτενὴς Γραμματικὴ τοῦ καθηγητοῦ Ἡλία Οἰκονόμου συντάγῃ, ὡς σημειοῖ ὁ ἴδιος ἐν τῷ προλόγῳ, «κυρίως πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας καὶ στηρίζεται εἰς τὴν ἐπὶ διεθνoῦς ἐπιπέδου ἀναπτυχθεῖσαν ἔρευναν». Καὶ ἀπλῆ ἔστω φυλλομέτρησις τοῦ ἔργου τούτου τῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ μόχθου τοῦ μαθητοῦ μου κ. Οἰκονόμου ἐπιτρέπει τὴν διαπίστωσιν πολλῶν καινοτομιῶν εἰς τὸν τομέα τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀρμοδιότητος.

2. Τὸ ἔργον εἶναι μεθοδικῶς διηρημένον εἰς κεφάλαια, παραγράφους, ὑποπαραγρά-

φους κ.λπ., αἱ ὁποῖαι, πρὸς εὐχερεστέραν ἀνεύρεσιν τοῦ ζητουμένου θέματος, σημειοῦνται διὰ κωδικῶν ἀριθμῶν. Ἡ εἰσαγωγή εἶναι εὐμέθοδος, πλήρως ἐνήμερος, πλουτιζομένη με καταλλήλους φωτογραφίας ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, τὰ ὅποια εἰσάγουν κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον παρανόησιν εἰς τὸν κόσμον τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν. Πρωτότυπος εἶναι καὶ ὁ πίναξ σημιτικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀλφάβητων. Ἐν αὐτῷ παρατίθενται εἰς παραλλήλους στήλας τὸσον τὰ σημιτικά, ὅσον καὶ τὰ ἑλληνικά ἀλφάβητα. Ἡ συμπαράθεσις αὕτη ὑπογραμμίζει τὴν ἀρχικὴν συγγένειαν τῆς γραφῆς τῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου.

3. Ὁ συγγραφεὺς ἔθεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πρώτης παραγράφου τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «Ὅταν δὲ γλῶττα ἐρμηνευθῆ εἰς ἑτέραν γλῶτταν, πολλὴν ἔχει τὴν δυσκολίαν. Καὶ ἴσασι ἀκριβῶς, ὅσοι πολλῶν γλωσσῶν ἔμπειροι, πῶς οὐ δυνατὸν πᾶσαν τὴν σαφήνειαν τῆς φωνῆς τῆς ἐν τῇ οἰκειᾷ φύσει κειμένης μετενεγκεῖν εἰς τὴν ἑτέραν μεταβαλόντας γλῶσσαν. Τοῦτο, οὖν, τὸ αἴτιον τῆς δυσκολίας τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ γέγονε» (Migne PG, 56, 178). Ὅντως ἡ διαπίστωσις αὕτη τοῦ μεγάλου πατρὸς ἀποτελεῖ καὶ τὴν πατερικὴν θεμελίωσιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων Θεολόγων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ πατερικὴ ἀφετηρία, τὴν ὅποιαν θέτει ὁ σ. εἰς τὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ ἀνακαλύπτεται καὶ εἰς ἕτερα σημεῖα τοῦ ἔργου, ὅπως λ.χ. εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῶν σελ. 35 καὶ 37.

4. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν κανόνων, οἱ ὅποιοι διέπουν τὸ φιλολογικὸν τῆς βιβλικῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἡ πρωτοτυπία ἐν προκειμένῳ ἔγκειται τοῦτο μὲν εἰς τὴν διὰ παραδείγματος διασάφησιν ἐκάστου κανόνος, τοῦτο δὲ εἰς τὴν δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς τοῦ παραδείγματος, ἵνα ὑποβοηθῆται ὁ ἐναρχόμενος τῆς ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης ταύτης. Τὴν ἴδιαν μέθοδον χρησιμοποιεῖ ὁ σ. καὶ διὰ τοὺς πολυπληθεῖς, ἐν τέλει τοῦ βίου ἔργου, παρατιθεμένους πίνακας κλίσεως τῶν ρημάτων ποικίλων κατηγοριῶν.

5. Τὸ εὐμέθοδον τοῦ ἔργου τούτου συνάγεται, κυρίως, ἀπὸ τὴν συνεχῆ χρῆσιν παραδειγμάτων, τὴν βραχυλογία, τὸ παντοειδὲς ἐποπτικὸν ὕλικόν κ.ἄ. Γενικῆ ἐντύπωσις εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου ὀρίμου καὶ ἐμπειροῦ ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ.

ΚΩΝ. ΜΙΟΝΗΣ

Renata Lavagnini, Villoison in Grecia. Note di viaggio (1784-1786).

Ἔκδ. Istituto Siciliano di Studi Bizantini e Neoellenici (ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Quaderni). Palermo 1974.

Τοῦ Γάλλου λογίου Jean Baptiste Gaspar d' Anse de Villoison (1754-1805) τὸ κυρίως γνωστὸν ἔργον εἶναι ἡ editio princeps τῶν Scholia Vetera εἰς τὴν Ἰλιάδα (1788), ἐφ' ᾧν ἐρείδονται τὰ «Προλεγόμενα» τοῦ Wolf (1795). Δὲν τὸν ἐνδιέφερον ὅμως ὀλιγώτερον καὶ ὁ σύγχρονός του Ἑλληνισμός, τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ γνώστης καὶ λάτρης. Κατεῖχε τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, ἦν μάλιστα καὶ ἐδίδασκεν ἀπὸ πανεπιστημιακῆς ἔδρας.

Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐκίνησε νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ νὰ περιηγηθῆ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον (1784-1786). Ἐκ τῆς περιουσίας του ἐκράτησε πολυτίμους σημειώσεις, αἵτινες παρέμενον ἀνέκδοτοι (Suppl. Gr. 948, ff 469r-549v τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων), ἕως οὗ τὰς ἔφερον εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, μετὰ λαμπροῦ φιλολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑπομηκτισμοῦ, ἐμβριθοῦς Εἰσαγωγῆς καὶ ἐκτεταμένης Βιβλιογραφίας, ἡ Renata Lavagnini διὰ τοῦ παρόντος βιβλίου της.

Ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ Villoison ἀποκομίζει τις πληθὺν ἀσφαλῶν στοιχείων ἀφορώντων εἰς τὰ τότε ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Ἀρχιπελάγους μας, διότι πρόκειται καταφανῶς περὶ σοβαροῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ παρατηρητοῦ, μὴ παρεκκλίνοντος ἀπὸ τὴν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος. Ἐξ οὗ καὶ σημειᾷ τινὰ τοῦ λόγου του ὑπεμφαινόμενα μισελληνικὴν διάθεσιν, κατεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ. Ἀλλ' ὡς ἡ σ. κρίνει καὶ ἀποδεικνύει, ταῦτα δὲν ὀφείλονται εἰς συνειδητὴν περιφρόνησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ξένου νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ἕνα κόσμον τόσον διάφορον τοῦ ἐξ οὗ προήρχετο (Εἰσαγωγή, σ. 23).

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1976. Α'. Ἐπιμέλεια: Βιβλιογραφικὴ Ἐταιρεία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1977, σ. 189 (ἐν τῷ ἐσωφύλλῳ ὁ τίτλος καὶ ἀγγλιστί).

1. Πίναξ περιεχομένων: Πρόλογος. Συντομογραφίες. Διάγραμμα ταξινομήσεως. Τὰ λήμματα. Εὐρετήρια: Κυρίων ὀνομάτων. Βιογραφουμένων καὶ βιβλιογραφουμένων προσώπων. Νομικῶν προσώπων. Ἐκδοτικῶν οἰκῶν καὶ ἐκδοτῶν. Τυπογραφείων καὶ τυπογράφων. Ἀλφαβητικὸς πίναξ περιεχομένων. Ἀλφαβητικὸς πίναξ περιεχομένων εἰς Ἀγγλικήν. Μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ ἔργου ὅτι ἰδρύθη ἡδη πρὸ δεκαετίας «Βιβλιογραφικὴ Ἐταιρεία». Ἀλλὰ πῶς μάλιστα τώρα ἐμφανίζεται ὁ «πρῶτος» τόμος αὐτῆς (;) τρέχουσα Γενικῆς Βιβλιογραφίας; Ὁ συντάκτης ἢ οἱ συντάκται τοῦ ἔργου ὀρθῶς ἀποφαινόμενοι: «δὲν μιλοῦμε γιὰ τὴν πληροτῆτα. Αὐτὴ ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ χωλαίνει». Καὶ προστίθεται: «Τὸ γεγονός πού ἐπίσαμε πῶς θὰ ἔλυνε μιὰ γιὰ πάντα καὶ ὀριστικὰ τὸ ζήτημα: Ἡ ψήφισις δηλαδὴ καὶ ἐφαρμογὴ (τοῦ ἀναμενομένου νέου νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς καταθέσεως βιβλίων στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη), δὲν πραγματοποιήθηκε ἀκόμη».

2. Ἄς σταθῶμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην παράγραφον. Οἱ κ. κ. τῆς «Βιβλιογραφικῆς Ἐταιρείας» οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ ζητοῦν τὴν ἐπιβολὴν Νόμου διὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν παντὸς εἶδους βιβλίων, Περιοδικῶν ἢ φυλλαδίων, γενικῶς παντὸς ἐντύπου, ὥστε ὑποχρεωτικῶς νὰ καταθέτουν ἓν, δύο ἢ πλεονα ἀντίτυπα κατὰ τὴν ἀνάλογον εἰσηγήσιν τοῦ Νόμου—, εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην. Ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἄλλαι δημοσίας χρήσεως Βιβλιοθήκαι, φέρ' εἰπεῖν Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, τῶν Δήμων, ἐτέρων Ἰδρυμάτων καὶ οὐ μόνον τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ πιθανώτατα καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Βιβλιοθηκῶν θ' ἀπαιτήσουν τὸ αὐτό. Εἶναι γνωστὴ ἄλλωστε ἡ εὐχέρεια, μεθ' ἧς ἐπιτυχᾶνουν ἔξωθεν ἐνδιαφερόμενοι πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ εἰς βᾶρος ἐνίων προσώπων, τὰς εἰδικὰς ἐκεῖνας διατάξεις πού τοὺς ὀφελοῦν. Ἀλλὰ δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Ἐσκέφθησαν ἄραγε οἱ ταῦτα εἰσηγούμενοι τί κοστίζει ἐν ἐπιστημονικῶν σύγγραμμα εἰς χρόνον, εἰς ἰδρώτα, εἰς χρῆμα, εἰς βιβλιοδεσίαν κ.ἀ. διὰ νὰ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν μὲ 30% κέρδος διὰ τὸν Βιβλιопώλην πού θὰ φιλοτιμηθῇ νὰ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τὴν προθήκην τοῦ Βιβλιοπωλεῖου του διὰ μιαν ἢ δύο ἐβδομάδας; Καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῶν σοβαρῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων εἶναι εὐαριθμότατον καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δυσχερέστατα θὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδα ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου του; Ποῖος ἐν Ἑλλάδι ἐρχεται συνεπίκουρος εἰς τοὺς συντάκτας τῶν σοβαρῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων; Ἀκόμη καὶ διὰ τὰ ἄλλα ποικίλης μορφῆς δημοσιεύματα; Παραλείπομεν φυσικὰ ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὴν φορολογικὴν ἀφαιμαξίν διὰ πᾶσαν εἰσπραξίν ἐκ τῶν βιβλίων του.

3. Ἀντὶ λοιπὸν τῆς ὑποχρεωτικῆς καταθέσεως παντὸς βιβλίου ἢ ἄλλου δημοσιεύματος εἰς μιαν ἢ πλεονα Βιβλιοθήκας ὑπὸ ἐκάστου συγγραφέως, διὰ τὴν δῆθεν πληρότητα ἐν τῇ συντάξει τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας, θὰ εἶχον νὰ συστήσω, ὅπως οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Βιβλιογραφικὴν Ἐταιρείαν φιλότιμοι πρωτοπόροι, θελήσουν ν' ἀναζητήσουν τοὺς τρῶ-

πους καὶ τὰς μεθόδους, καθ' ἃς αἱ μεγάλαι Βιβλιοθήκαι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ Σύλλογοι τῶν Ἐκδοτῶν καὶ Τυπογράφων ἐν ἐκάστη Χώρα, συντάσσουσιν τὰ «βιβλιογραφικά των δελτία» καὶ δημοσιεύουσιν κατ' ἔτος εἰς ὀγκώδεις τόμους, μετὰ τὸν τίτλον, τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον, τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεως, τὰς σελίδας καὶ τὴν τιμὴν ἐκάστου ἔργου ἢ φυλλαδίου. Οἱ Βιβλιοπῶλαι ἐκάστης Χώρας προμηθεύονται ὑποχρεωτικῶς, ὡς συνδρομηταὶ τοῦ εἰς ἑν ἀνήκουσι Συλλόγου, τὰ θαυμασία Εὐρητήρια Βιβλιογραφίας, καθ' ὑποδειγματικὴν διάταξιν. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Νὰ σχηματισθῆ διὰ Νόμου Ἐπιτροπὴ «Βιβλιογραφικῆς ἐνημερώσεως» καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν ἅπαντες οἱ ἐκδοτικοὶ οἴκοι καὶ οἱ συγγραφεῖς ν' ἀποστέλλουσιν συμπληρωμένον τὸ καθ' ὑπόδειξιν τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς «Δελτίον» τοῦ βιβλίου ἢ τοῦ φυλλαδίου μετὰ τὰ στοιχεῖα. Ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκέπτεται τὰ Τυπογραφεῖα καὶ νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκτυπούμενα ἔργα ἢ φυλλάδια. Νὰ ἐκδίδεται ἐν τέλει ἐκάστου ἔτους ὁ Τόμος ἢ οἱ Τόμοι τῆς Βιβλιογραφίας, καθ' ἣν μέθοδον ἐπιτελοῦν τὸ ἔργον τοῦτο τὰ Ὑπουργεῖα Πολιτισμοῦ καὶ Παιδείας τῶν διαφόρων Χωρῶν καὶ οἱ Σύλλογοι τῶν Βιβλιοπῶλων. Π.χ. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κογκρέσσου τῶν Η.Π.Α., τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τοῦ Συλλόγου τῶν Βιβλιοπῶλων τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑλβετίας κ.λ.π. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι καὶ εὐχερὴς καὶ ἀνώδυνος διὰ τοὺς συγγραφεῖς, οὔτινες ἔχουσιν ν' ἀντιπαλαίσουσιν εἰς πλειστάς δυσχερείας πρὸς διάδοσιν τῶν ἔργων των, διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τεραστίων ἐξόδων τῆς ἐκτυπώσεώς των. Μόνον διὰ τῶν «Βιβλιογραφουμένων Δελτίων» θὰ ἐπιτευχθῆ πληρότης τῆς παρ' ἡμῖν βιβλιογραφίας. Ἄλλως, ἐὰν ἀναμένωμεν τὴν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν διὰ τῶν βιβλιογραφικῶν Δελτίων τῶν Ἐφημερίδων καὶ τῶν Περιοδικῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν βιβλιοκαταλόγων τῶν βιβλιοπῶλων, οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βιβλιογραφικὴν πληρότητα.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Ἀθήναις πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενη Συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον: Bulletin analytique de Bibliographie Hellénique (Collection de l'Institut Français d'Athènes), εἶναι τὸ πληρέστερον, συστηματικώτερον Βιβλιογραφικὸν Δελτίον παρ' ἡμῖν, περιποιῶν τιμὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ προβάλλον ἅμα τὴν ὑποδειγματικὴν εὐσυνειδησίαν τῶν ἐκδοτῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πρέπει λοιπὸν τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολιτισμοῦ ν' ἀναθέσῃ εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον τὸ ὅλον ἔργον, ὡς ἐμπειρότατον, ἀναλαμβάνον καὶ τὰ ἐξοδα καὶ τὸν διορισμὸν τῶν ἀπαιτουμένων συνεργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ἢ νὰ ὀργανωθοῦν κατὰ τὰ πρότερον λεχθέντα αἱ Ἐπιτροπαὶ Συλλογῆς τοῦ Βιβλιογραφικοῦ ὕλικου, ἀκόμη καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ ὑποχρεωτικὴ κατάθεσις παντὸς ἔργου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἄδικος εἶναι καὶ ἐπιζημία διὰ τοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπραγματοποίητος, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πληρότητα, ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ἐκ τῆς ἄχρι τοῦδε ἐφαρμογῆς παρομοίου ὑποχρεωτικοῦ Νόμου. Τὸ Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ ἔχει καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος τὸν λόγον.

Περὶ τὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ πρῶτος ἀνὰ χεῖρας τόμος τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» εἶναι καὶ ἐλλιπέστατος καὶ μικροῦ λόγου ἄξιος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Πέτρου Βαμπούλη, Βυζαντινὴ Διακοσμητικὴ. Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἄλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Λυκούργου 10, Ἀθήναι 1977, σσ. ν' + 184 + πίνακες ιθ'.

1. Ὁ γνωστὸς διὰ τὴν ἐκδοτικὴν του δραστηριότητα μετὰ ἐπίκεντρον τὴν Παράδοσιν, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν τοῦ ὄρου καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἄ-

στὴ ρ) τῶν Ἄλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου ἔθεσε τελευταίως εἰς κυκλοφορίαν θαυμασίων ἔργον, ἐξ ἐκείνων ἅτινα δὲν ἐμφανίζονται συχνάκις εἰς τὸν τόπον μας. Πρόκειται διὰ τὸ ἀνωτέρω σημειούμενον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Βυζαντινὴ Διακοσμητικὴ», ὀφειλόμενον εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργικότητα τοῦ Πέτρου Βαμπούλη, γνησίου μαθητοῦ τοῦ ἀληθμονήτου μεγάλου διδασκάλου Φώτη Κόντογλου καὶ συνεχιστοῦ τοῦ ἔργου του, εἰς τὸν ὅποιον καὶ ἀφιερώνει τὸ ἔργον του ὁ εὐγνώμων μαθητῆς, νῦν δὲ ἱκανώτατος συνεχιστῆς τοῦ Κόντογλου καὶ μεταδότης τῆς Νεοελληνικῆς Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας εἰς τοὺς νέους σπουδαστὰς τῆς ὡραίας ταύτης Τέχνης.

2. Ἡ «Βυζαντινὴ Διακοσμητικὴ» εἶναι ἔργον ἄκρως ἐξειδικευμένον περιεχομένου, δυνάμενον ὅμως νὰ ὀμιλήσῃ οὐ μόνον εἰς τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους ἀγαποῦν τὴν Τέχνην γενικῶς. Ἐξ ὄλων τῶν κλάδων τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης — Ἀρχιτεκτονικῆς, Ζωγραφικῆς, Γλυπτικῆς, Μικροτεχνίας κλπ. — ἡ Διακοσμητικὴ ἐξυπηρετεῖ αἰσθητικῶς τὴν διακόσμησιν μελίσσης ἢ μικροτέρου χώρου, ἀλλ' ἅμα καὶ προσφέρει σχέδια καὶ θέματα ἐμπνεύσεως καὶ πρωτότυπα, ἀποβαίνουσα ἀστέρευτος πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ διὰ τὰς λοιπὰς μορφὰς τῆς Τέχνης. Ἐξ αὐτῆς λοιπὸν ἀντλοῦν ὁ γλύπτης, ὁ ζωγράφος, ὁ χρυσοχόος, ὁ ὑφαντουργὸς κ.π.ἄ.

3. Τοιαῦτα θέματα μεγάλης ποικιλίας προσάγει ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου Π. Βαμπούλης ἐν ἀρμονικῇ συζεύξει σχεδίων καὶ χρωμάτων, μάλιστα ἄνευ παραγνωρίσεως τῆς Παραδόσεως ἢ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του τὸ πρωτότυπον καὶ συγχρόνως μὲ ἐμφανῆ τὴν προσωπικὴν του ἐμπνευσιν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν του προσωπικότητα. Δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ εἰς τὸ ἔργον, ἐκτὸς τῶν πιστῶν ἀποδόσεων τῶν πρωτύπων, πλείστας ὄσας παραλλαγὰς ἐν τῇ θεματικῇ πηγῇ ἐμπνεύσεως τοῦ καλλιτέχνου. Ὁ σ. ἠντήλησεν ἐκ πλήθους πρωτύπων πηγῶν, ὡς ἄλλωστε φαίνεται ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν θεμάτων καὶ τοῦ ἐν τέλει Καταλόγου, χρησιμωτάτου διὰ τε τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα εὐπαίδευτον καὶ τὴν Βυζαντινὴν Τέχνην ἀγαπῶντα ἀναγνώστην.

4. Παραλλήλως πρὸς τὸν θαυμασμόν διὰ τὴν ἀξιολογωτάτην προσφορὰν τοῦ καλλιτέχνου, δύναται τις νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ ἐπαινέσῃ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον «Ἄσ τ ῆ ρ) τῶν ἀδελφῶν Ἄλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου διὰ τὸν ἐκδοτικὸν πράγματι ἄθλον, ἵνα μὴ εἴπω τρόπαιον τῆς ἐκδοτικῆς του ἐμφανίσεως. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τοῦ «Ἄσ τ ῆ ρ)» πλουτίζει μὲ τὰς ὡραίας ἐκδόσεις του τὸ εὐρύτατον πνευματικὸν κλίμα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ δὴ καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Παραδόσεως. Εἰδικῶς διὰ τὴν «Βυζαντινὴν Διακοσμητικὴν» ἐχρησιμοποίηθη πολυτελὴς γερμανικὸς χάρτης, εἰδικὸς δι' ἐκτυπώσεις ἔργων ζωγραφικῆς τέχνης. Σημειωτέον δ' ὅτι προηγήθη λεπτεπίλεπτος διαδικασία ἐργαστηριακῆς ἐπεξεργασίας τῶν διαφανειῶν καὶ μάλιστα μὲ τόσῃ ἐπιτυχίαν, ὥστε νὰ δοθῇ εἰς τὸ πολὺ δημόσιον ἀξιοθαύμαστον εἰς καλλιτεχνικὴν καὶ αἰσθητικὴν ὡραιότητα ἔργον.

5. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ «Βυζαντινὴ Διακοσμητικὴ» ἀποτελεῖ μνημειῶδες ἔργον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἰδίᾳ λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τεχνικῆς, θεθιμένης εἰς ἐξυπρέτησιν τῆς Τέχνης καθόλου. Διὰ τοῦ ἔργου προβάλλεται καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ξένους — ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰς τὴν ἀγγλικὴν περιληπτικὴ μετάφρασις τοῦ προλόγου — εἷς τομεὺς τῆς Βυζαντινῆς ἀπὸ τοὺς πλέον ἐκθαμβωτικούς καὶ ἴσως ὀλιγώτερον γνωστούς.

6. Ἀσφαλῶς τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον εἶναι χρησιμώτατον μὲν διὰ τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀπαραίτητον δὲ διὰ τοὺς θεραπεύοντας τὴν διακόσμησιν, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν χρυσοχοίαν καὶ ἀργυροχοίαν, τὴν ὑφαντικὴν, τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ πάσας τὰς συναφεῖς τέχνας.

Διὰ πάντα ἐπίσης μεμορφωμένον μὲ λεπτὴν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν ἡ «Βυζαντινὴ Διακοσμητικὴ» τοῦ Πέτρου Βαμπούλη, θ' ἀποβῆ ἀληθὲς ἐντύπωμα καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

P. Chrysostomus Dahm, Ἑκατομύρια Ῥῶσοι πιστεύουν στὸ Θεό. (Κατ' ἐντολὴ τῆς Aktivita Ostkirchen), Μετάφραση Ἀθανασίου Θεοχάρη. Mrian-Verlag Josef Kuenli. Θεσσαλονίκη 1972, σ. 278.

1. Τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον ἐντυπωσιάζει καὶ διὰ τὴν καλαισθητὸν ἔκδοσιν καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὥραιων εἰκόνων ἐν ἑκάστῳ κεφαλαίῳ καὶ διὰ τὴν παραστατικὴν ἔκφρασιν καὶ διατύπωσιν τῶν βιωμάτων, ἅτινα ἔζησεν ὁ Βενεδικτῖνος Ἱερομόναχος Χρυσόστομος Ντάμ κατὰ τὴν μακροχρόνιον παραμονὴν του ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ σεβάσμιος γέρον εἶναι καὶ πρόεδρος τῆς διαχριστιανικῆς ὀργανώσεως «Aktivita Ostkirchen». Ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ εἰς δεκάδας χιλιάδων ἀντιτύπων κυκλοφορηθέντος ἔργου ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Ἀθ.ν. Θεοχάρη, προοιμιαζόμενος λέγει: «Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ θὰ προβληματίσῃ ὅπωςδὴποτε τὸν ἀναγνώστη πάλιν στὸ θέμα τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας, ποῦ εἶναι τόσο στενὰ συνδεδεμένο μὲ τὴν πίστην καὶ τὴ σωτηρίαν μας».

2. Καὶ ἡ ἀπλὴ παράθεσις τοῦ Πίνακος τῶν περιεχομένων παρέχει εἰς τὸν ἀναγνώστην τῆς βιβλιοκρισίας τὴν ἄλλην εἰκόνα τοῦ ἔργου: Ἡ ὑπόθεσις τοῦ βιβλίου (σ. 9). Τί γράφει ἕνας Ῥώσος περὶ Μπολσεβικισμοῦ (σ. 11). «Σὲ κάθ' ἐπαρνομία, ἡ πονηρία καὶ τὸ ψέμμα βασιλεύουν» (Λένιν) (σ. 16). — ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΟΥ ΒΙΩΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΣΙΑ (σ. 22): Ῥῶσοι γονεῖς βαπτίζουν τὰ παιδιὰ τους (σ. 22). Τὸ θαῦμα τῶν Ρωσικῶν εἰκόνων (σ. 28). Ἁγίασμα ὑδάτων σὲ θερμοκρασίᾳ 28 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν (σ. 31). Νύκτα Ἀνάστασις μὲ δάκρυα χαρᾶς (σ. 53). Πεντηκοστὴ στὸ μοναστήρι τοῦ Σαγκόρσκ (σ. 75). Δώδεκα χιλιάδες πιστοὶ σὲ μιὰ λειτουργίαν στὸ Λένινγκραδ (σ. 79). (Μεταξὺ τῶν σ. 32-49 θαυμάσια εἰκόνες, ὧν ἡ περιγραφή δίδεται ἐν σ. 32). — Ἡ ΑΓΙΑ ΡΩΣΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ἘΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΔΑΙΜΟΝΩΝ: Τὸ θαῦμα τῆς Ἁγίας Σοφίας (σ. 85). Μετὰ τοὺς Μογγόλους ἔρχονται οἱ ἅγιοι (σ. 86). Ἡ τρίτη Ῥώμη (σ. 87). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διένεξις τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος (σ. 105). Ἡ ἀνανέωσις τῆς Ἐκκλησίας (σ. 106). Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου τὸ 1917 (σ. 107). Χωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ Κράτους (σ. 108). Σκοπὸς τῶν κομμουνιστῶν ἡ ἐκμηδένισις τῆς Ἐκκλησίας (σ. 109). Ἡ πίστις παραμένει βαθεῖα καὶ ζωντανή (σ. 110). Ἐνας φρικτὸς ἀπολογισμὸς (σ. 111). Κινητοποίηση τῶν πιστῶν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν (σ. 112). Ἡ μεγάλη ἐκπληξὴ ἐνὸς ἐπισκόπου (σ. 112). Ὁ Στάλιν ἐπιτρέπει τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου (σ. 116). Ἐκκλησιαστικὴ ἀνάστασις (σ. 116). Ὁ Πατριάρχης Ἀλέξιος καὶ ἡ νέα τάξις πραγμάτων στὴ Ρωσικὴ Ἐκκλησία (σ. 117). Νέα ἄνθισις τῆς Ἐκκλησίας (σ. 137). Ἡ τρομοκρατία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν Κρούτσιεφ (σ. 138). Κλείσιμο τῶν Μοναστηρίων καὶ μαρτύρια τῶν Μοναχῶν (σ. 139). Ἀγιότητα καὶ θάρρος τοῦ ἐπισκόπου Ἐρμολόγι (σ. 141). Σκοπὸς τῶν κομμουνιστῶν ἡ αὐτοκαταστροφὴ τῆς Ἐκκλησίας (σ. 144). Τὰ Φρενοκομεῖα (σ. 146) (σ. 56-72 ὠριόταται εἰκόνες μετὰ τῆς περιγραφῆς των ἐν σ. 56). Ὁμοίως ἐν σ. 89-104, σ. 121-136, σ. 153-168). ΟΜΟΛΟΓΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΕΣ: Ἡ κραυγὴ τῶν διωκομένων ἀκούγεται στὴ Δύσις (σ. 172). Πάσχα στὸ στρατόπεδον συγκεντρώσεως (σ. 172). Ἐνας Ῥώσος κατὰσκοπος ἐπιστρέφει στὸ Θεό (σ. 174). Ὁ Ἀβραὰμ Τέρτς-Σινιάφσκυ γράφει μέσα ἀπὸ τὴ Φυλακὴν (σ. 174). Ὁ Χριστὸς ἐπὶ Σκηπῆς στὴ Μόσχα (σ. 176). Ἐνας κομμουνιστὴς ὁμιλεῖ γιὰ τὸ Μοναστήριον τοῦ Σαγκόρσκ (σ. 177). Ἡ θυγατέρα τοῦ Στάλιν ζητεῖ νὰ βαπτισθῆ (σ. 178). Προβλέψεις τοῦ Ὄττο Ἀμψμπουργκ x

(σ. 182). Ὁ Χέλσερ-Κέις προφητεύει γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ρωσίας (σ. 183). Ντοστογιέφσκι ὁ φωτισμένος Ρώσος Πατριάρχης (σ. 201). Τὸ βιβλίο ἐνὸς Ρώσου Ἱερέα (σ. 203). Μήνυση ἐνὸς ἥρωα. Ἡ μαρτυρικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Σολζενίτσιν (σ. 205). Μία ζωὴ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν (σ. 211). Ξεχάσαμε τοὺς μάρτυρας τῆς Ἀνατολῆς; (σ. 233). "Ἐνας Ἀμερικανὸς Καθηγητὴς στὴ Μόσχα (σ. 237). Ἡ θαρραλέα Ἀίντα (σ. 240). Τὸ θαῦμα τῆς προσευχῆς (σ. 241). Τὰ δάκρυα ἐνὸς κομμουνιστῆ (σ. 242). Ἡρωϊκὸ θάρρος Ρωσίδων μητέρων (σ. 247). 17.000 Καθολικοὶ τῆς Λιθουανίας γράφουν στὸν Μπρέζνιεφ (σ. 270). «Ἐτσι θὰ ἔρθῃ» (σ. 273). (σ. 185-200 εἰκόνας. Ὁμοίως 217-232. Ὁμοίως 249-264). — Ἐν τέλει (σ. 275-278 σύντομοι ὑποσημειώσεις).

3. Τὸ ἔργον εἶναι συγχλονιστικόν. Εἶναι ἅμα καὶ διαφωτιστικόν. Κύριος σκοπὸς τοῦ εὐσεβοῦς Ἱερομονάχου εἶναι νὰ καταδείξῃ τὸ θάρρος, τὴν μεγαθυμίαν, τὴν πρὸς τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ βασανιστήρια ἡρωϊκὴν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ στάσιν καὶ τὴν παρὰ τὰ μαρτύριά του ὁμολογίαν ὅτι διαφυλάττει τὴν εἰς Θεὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν του Ὁρθοδοξίαν Πίστιν. Ἀντιρρητικὴ καὶ πολεμικὴ κατὰ τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος τῆς Ρωσίας, ἐναλλάσσονται μὲ τὴν ἔξαρσιν τῆς ψυχῆς τοῦ εὐγενοῦς καὶ βαθέως θρησκευόντος μεγαθύμου Ρωσικοῦ λαοῦ, ὅστις παρὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τοὺς βασανισμοὺς, διαφυλάττει καὶ διατηρεῖ τὴν Θρησκείαν τῶν προγόνων του, ἀγαπᾷ τὴν Ἐκκλησίαν του, κοινωνεῖ τῶν Μυστηρίων, βαπτίζει — ἔστω καὶ κρυφίως — τὰ τέκνα του καὶ εἶναι ἕτοιμος διὰ πᾶσαν θυσίαν, ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μαρτύριον, ἀρκεῖ ὅτι διαφυλάττει τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν του.

4. Ὁ μεταφραστὴς εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων διὰ τὴν ζωηρὰν ἀπόδοσιν τοῦ ξενογλώσσου κειμένου. Ὁ ἀπροκατάληπτος μελετητὴς τοῦ ἔργου ἔχει πολλὰ νὰ καρπωθῇ. Ἄλλ' ὑπεράνω ὅλων θὰ ἀγαπήσῃ ἀσφαλῶς περισσότερον τὸν μεγαλόφρονα καὶ γενναίκαρδον Ρωσικὸν λαόν, τὸν μεγαλόδικον ἥρωα καὶ σύγχρονον μάρτυρα!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Χρ. Γ. Ἀργυρακοπούλου, Θεολόγου - Διαφωτιστοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ Λαοῦ, Ὁ ἀπεσταλμένος Σύμβουλος, Ἀθῆναι 1975, σ. 808.

Εἰς ἐποχὴν τεταραγμένην καὶ ἀνήσυχον, καθ' ἣν ἡ εἰς Χριστὸν Πίστις βάλλεται ποικιλοτρόπως, αἱ δὲ εὐαγγελικαὶ Ἀληθεῖαι περιφρονοῦνται ὡς ἀναληθεῖς καὶ ἀνεφάρμοστοι· εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ὑλόφρων ἀνθρωπότης ἀνύψωσεν εἰς εἶδωλα λατρείας πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν πρόσκαιρον βίον τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἐπίγειον καὶ ὑλικόν· εἶναι παρήγορον καὶ εὐχάριστον, ὅτι νέοι ἐπιστήμονες Θεολόγοι, ὑπὸ θερμοῦ χριστιανικῆς Πίστεως κινούμενοι καὶ ἐμφορῶμενοι, καταγίνονται εἰς σύνταξιν ἔργων, ὅποσον τὸ καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω τίτλον σημειούμενον. Ὁ σ. δίδει εἰς τὸ πολὺ δημόσιον ἐκ τοῦ ἀκένωτου πλοῦτου τῆς Κ.Δ. Θεσαυρίσματα πνευματικὰ ἐν μορφῇ Ὁμιλιῶν εἰς πάσας τὰς Κυριακάς τοῦ ἐνιαυτοῦ, Ὁμιλιῶν ἐπικαιρῶν καὶ περιστατικῶν καὶ εἰς Ἑορτάς τῶν καθ' ἕκαστον μῆνα ἑορταζομένων ὑπὸ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας Ἀγίων. Ζωηρὸς καὶ παραστατικὸς λόγος, πλούσιος εἰς εἰκόνας καὶ ὁμοιώσεις, σαφήνεια διατυπώσεως καὶ ἀπέριττος ἔκφρασις καὶ γλῶσσα ἀπλοελληνικὴ καὶ ὑπὸ πάντων κατανοητή, εἶναι χαρίσματα ποῦ ἐλκύουν τὸν ἀναγνώστην. Ὁ σ. εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων διὰ τὸ πόνημά του, ὅπερ προδίδει τὸν ἐνδόμυχον πόθον τούτου πρὸς μετάδοσιν τῶν χριστιανικῶν Ἀληθειῶν εἰς ἕσον πλείστους φιλομαθεῖς καὶ εὐδιαθέτους χριστιανούς. Ὅθεν καὶ συνιστᾷται ἐκθύμως τοῖς πᾶσι τὸ ἔργον.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἰερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, "Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Γρ. Θ. Στάθη, Τὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς—Ἄγιον Ὅρος. Κατάλογος περιγραφικῶς τῶν χειρογράφων κωδίκων..., τόμος Β', Ἀθῆναι 1976.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1975 δημοσίευσιν τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς» ἐκυκλοφορήθη πρό τινας ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, τοῦ ζηλωτοῦ μουσικολόγου καὶ θεολόγου Γρ. Θ. Στάθη, καὶ ὁ δεύτερος τόμος τοῦ ἐπτατόμου τούτου ἔργου: «Κατάλογος περιγραφικῶς τῶν χειρογράφων κωδίκων Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν Μονῶν καὶ Σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους», ἐκ σελίδων κδ' + 928 καὶ 75 ἐγχρώμων εἰκόνων ἐντὸς κειμένου καὶ 32 πινάκων ἐκτὸς κειμένου. Πρόκειται περὶ μνημειώδους ἔργου, μέλλοντος νὰ περιλάβῃ εἰς ἑπτὰ τόμους ἀρτίαν καταλογογράφησιν καὶ ἀναλυτικὴν περιγραφὴν πάντων τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τῶν εἰς δύο καὶ πλέον χιλιάδας ἀριθμουμένων καὶ φυλασσομένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν Μονῶν καὶ Σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ μεγάλου τούτου θησαυροφυλακίου χειρογράφων κωδίκων καὶ ἄλλων ἱερῶν κειμηλίων καὶ ἔργων τέχνης ἀμυθῆτου ἀξίας ἐκ τῆς πολυτιμοτάτης πατρογονικῆς πνευματικῆς κληρονομίας τοῦ ἀσθενῶς ἐπιζῶντος εἰσέτι ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει Βυζαντίου.

Τοῦ μετὰ χεῖρας δευτέρου τόμου τῶν μουσικῶν χειρογράφων προτάσσεται ἐκτενὴς εἰσαγωγή ὑπὸ τοῦ σ., ἐν ἣ κυρίως περιέχονται αἱ ἀνέκδοτοι καὶ ἐκδεδομένα ἐξηγήσεις — μεταγραφαὶ εἰς τὴν νέαν μέθοδον ἀναλυτικῆς σημειογραφίας τῶν πρὸ τοῦ 1814 βυζαντινῶν μελῶν, ὡς καὶ πίνακες τῶν περιεχομένων, τῶν εἰκόνων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς κειμένου, τῶν βραχυγραφῶν καὶ συμβόλων, τῶν μαρτυριῶν τῶν ἤχων καὶ τῶν διορθώσεων καὶ προσθηκῶν (σελ. θ'—κγ'). Ἀκολουθεῖ τὸ κύριον μέρος τοῦ βιβλίου, ἐν τῷ ὁποίῳ δημοσιεύεται ἀναλυτικὴ περιγραφή: α) 96 μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ξενοφώντος (σ. 1-161), β) 187 μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς Μονῆς Παντελεήμονος (σ. 161-541), γ) 24 μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας (σ. 543-576), δ) 61 μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς Μονῆς Γρηγορίου (σ. 577-678) καὶ ε) 96 μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς Μονῆς Διονυσίου (σ. 679-879). Ἔπονται 24 ἐγχρωμοὶ εἰκόνες, ὡς καὶ 3 εὐρητριακοὶ πίνακες: α) μελουργῶν, ποιητῶν καὶ κωδικογράφων, β) ἱστορικῶν προσώπων καὶ τοπωνυμίων καὶ γ) χειρογράφων (σ. 881-924).

Τοιοῦτον, ἐν πάσῃ συντομίᾳ, τὸ περιεχόμενον τοῦ παρόντος δευτέρου τόμου τῶν χειρογράφων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὅστις διακρίνεται ἐπὶ καλλιτεχνικῇ ἐπὶ ἀρίστου χάριτος ἐκτύπωσει, χορηγία τῆς ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης. Ἐφ' ᾧ καὶ ὀφείλεται πρὸς αὐτὴν ὁ δίκαιος ἔπαινος, τοσούτω μᾶλλον ὅσῳ οὐ μόνον τῶν δύο πρώτων τόμων τὴν ἔκδοσιν ἐπραγματοποίησεν ἤδη, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τῶν ὑπολοίπων πέντε τόμων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὁρει μουσικῶν χειρογράφων. Προσθεθῆτω δὲ ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν τόμων τούτων εἶναι ἤδη ἔτοιμοι πρὸς τύπωσιν ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου ἐρευνητοῦ καὶ εἰδικοῦ μουσικολόγου Γρ. Θ. Στάθη, ὅστις ἐνῶ ἐξ ἑνὸς ἐργάζεται διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς καταλογογραφῆσεως πάντων τῶν εἰρημένων μουσικῶν χειρογράφων, ἐξ ἑτέρου μελετᾷ ταυτοχρόνως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν προκύπτοντα πολλαπλᾶ καὶ δυσχερῆ προβλήματα τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας καὶ μελοποιίας καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελέξεως τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ γενικῶς τῆς ἐπιστήμης τῆς Μουσικολογίας. Οὕτω, σὺν ἄλλοις, καρπὸς τῆς ἐργῶδους ταύτης προσπαθείας καὶ μελέτης εἶναι καὶ ἡ ἄρτι κυκλοφορηθεῖσα λαμπρὰ μελέτη αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ δεκαπεντασύλλαβος ὕμνογραφία ἐν τῇ Βυζαντινῇ μελοποιίᾳ», ἥτις, ὑποβληθεῖσα ὡς ἐναλίσιμος ἐπὶ διδασκαρῶν διατριβὴ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔτυχε τῆς ὁμοψήφου ἐγκρίσεως αὐτῆς. Ἀκριβῶς τὰ ἐν αὐτῇ δημοσιευόμενα ὕμνογραφικὰ

κείμενα ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν χειρογράφων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τῶν καταλογογραφουμένων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἐξ αὐτῶν συναγόμενα ἐπιστημονικὰ πορίσματα ἀποτελοῦσι πολύτιμον προσφορὰν εἰς τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Ὑμνογραφίας καὶ Μουσικολογίας. Καιρὸς δὲ εἶναι πλέον, ὅπως καὶ ὁ κλάδος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καλλιεργηθῆ ἐπιστημονικῶς παρ' ἡμῖν ὡς ἰδιαίτερος κλάδος τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ ἐν συναφείᾳ ἰδίως πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ὑμνογραφίαν.

Εὐτυχῶς, ὡς διαπιστοῖ καὶ ὁ σ. ἐν τῇ γενικῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ἔργου, «ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ πράγματος, δηλαδὴ τῆς θεμελιώσεως καὶ ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, κατέστη πρόδηλος τὰ τελευταῖα ἔτη, αἱ δὲ μετ' ἐνδελεχείας καλλιεργηθεῖσαι ἀπὸ μακροῦ καὶ ὑπὸ διαφόρων προσπάθειαι συνέτειναν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σύστασιν τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὡς κύριον μέλημα αὐτοῦ τὴν καταλογογράφησιν τῶν χειρογράφων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, θεωροῦν τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρωταρχικῆς σημασίας παράγοντα διὰ τὴν συστηματικὴν μουσικολογικὴν σπουδὴν πάντων τῶν προβλημάτων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τὸ μὲν ὡς μέσου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, τὸ δὲ ὡς μιᾶς τῶν καλῶν τεχνῶν, εὐρύτερον ἐξεταζομένης». Τοῦτο δὲ τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ ἀναμφιβόλως «ἡ χρησιμωτάτη ἐπιστήμη τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας ὑστερεῖ πολὺ ἔναντι τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, μολοντί τὸ πεδῖον ἐρεῦνης αὐτῆς δὲν εἶναι μουσειακόν, ὡς ἐν πολλοῖς πιστεύεται, ἀλλ' ἡ ζῶσα καὶ ἀδιάκοπος παράδοσις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας» (τόμ. Α', σελ. κβ'-κγ'). Αὐτονόητον βεβαίως εἶναι, ὅτι ἀναγκαῖα προϋπὸθεσις τούτων εἶναι, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἡ γνῶσις τῶν πηγῶν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, δηλαδὴ τῶν μουσικῶν κωδικῶν καὶ ἡ ἔρευνα τῆς χειρογράφου παραδόσεως αὐτῶν, ἣν ἀνέλαβε καὶ λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἀξιεπαίνως συνεχίζει ὁ πρὸς τοῦτο προσληθθεὶς ὡς ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας Γρ. Θ. Στάθης, μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ὅλου ἔργου, οὗτινος τοὺς ἐκδοθέντας δύο πρώτους τόμους δικαίως ἐβράβευσεν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐπήνεσε δὲ καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Χαριστήρια εἰς τιμὴν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελλίτωνος, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1977, Σχ. 8ον, σελ. 1-570, μετὰ 22 πιν. καὶ 28 παρενθέτων τοιούτων.

Κατὰ τὸν πρόλογον ἐπὶ τῇ ἐκδόσει (σ. 7) τοῦ τόμου τούτου: «Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετίας συνεχοῦς ἀρχιερατικῆς διακονίας ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κυρίου Μελλίτωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐν τῷ διορθόδοξῳ καὶ διαχριστιανικῷ χώρῳ, πνευματικὰ τέκνα αὐτοῦ, ἱεράρχαι, θεολόγοι καὶ ἐκλεκτοὶ λαϊκοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, τιμῶντες τὸν ἄνδρα καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν πιστὴν καὶ ἀποδοτικὴν διακονίαν αὐτοῦ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του, συνέλαβον τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς τιμητικοῦ τόμου, περιέχοντος θεολογικὰς ἐργασίας καὶ φέροντος τὸν χαρακτήρα τῆς συμβολῆς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον θεολογίαν καὶ εἰς τὸν θεολογικὸν διάλογον τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τοῦ ὁποῦλου ἐργάτης ὑπῆρξε καὶ ὁ τιμώμενος Ἱεράρχης».

Ἡ διάρθρωσις τοῦ τόμου ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἐγχρωμος φωτογραφία τοῦ Μητροπολίτου (σ. 1). Πεζοτράγουδον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ (σ. 5). Ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς, Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει (σ. 7).

Ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς, Μέρος πρῶτον (σ. 9). Α'. Βίος καὶ δρᾶσις τοῦ Χαλκηδό-
 νος Μελλίτωνος (σ. 11-57): Αἱ ἀρχαὶ τῆς σταδιοδρομίας του (σ. 13-15). Μέγας Πρωτοσύγ-
 κελλος (σ. 15-16). Μητροπολίτης Ἰμβρου καὶ Τενέδου (σ. 16-22). Μητροπολίτης Ἡλιου-
 πόλεως καὶ Θείρων (σ. 23-35). Μητροπολίτης Χαλκηδόνας (σ. 35-56). Ἐπίλογος (σ. 56-57).

Β'. Ἀποσπάσματα ἀπὸ ὀμιλίας καὶ δημοσιεύματα τοῦ Μητροπολίτου (σ. 59-
 74): Ἡ ἀνάστασις (σ. 61-62). Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (σ. 62). Τὸ ὕψος τῆς διακονίας (σ.
 63). Ἡ σιωπὴ (σ. 63-64). Πνευματικὴ ἀνανέωσις (σ. 64). Ἡ πάντοτε σήμερον (σ. 65).
 Θεολογία κοσμικῆς διαστάσεως (σ. 65-66). Τὸ ἀγχώδες αἶτημα (σ. 66). Τὸ Φανάρι σύμ-
 βολον (σ. 66-67). Οἱ ὀλίγοι εἶναι πολλοὶ (σ. 67). Ὁ Νυμφίος ἐρχεται ἀπὸ τοὺς σκοτει-
 νοὺς δρομίσκους (σ. 68). Ὁ ἀκάνθινος στέφανος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (σ. 68). Ὁ
 Ἐλευθερωτῆς (σ. 68-69). Τὸ Φῶς (σ. 69). Αἱ Θερμοπύλαι (σ. 69-70). Τὸ προνόμιον
 τῆς ἀσθενείας (σ. 70). Τὸ μυστήριον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (σ. 70-72). Ἡ στιγμή τῆς
 Ὁρθοδοξίας (σ. 72-73). Ὅλοι ἡνωμένοι (σ. 73). Τὸ μήνυμα τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας (σ.
 73). Συνοδοιπόροι Χριστοῦ (σ. 73-74).

Γ'. Προσφωνήσεις πρὸς τὸν Ἱεράρχην καὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ (σ. 75-100): Ν.
 Παλαιολόγου, Μελλίτων Χατζῆς (σ. 77-79). Φωνῆς τῆς Ἰμβρου, Τελευταία ἐπίσκεψις εἰς
 τὴν Τένεδον (σ. 79-80). Προσφωνήσις Διδασκάλου Α. Κοτζίνη (σ. 80-81) Χωριανοῦ, Τε-
 λευταῖαι ἡμέραι εἰς τὴν Ἰμβρον (σ. 81-85). Προσφωνήσις Πρωτοπρεσβυτέρου Σ. Δαμιᾶ
 (σ. 85-88). Προσφωνήσις τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλενουπόλεως Ἀθανασίου ἐπὶ τοῖς ὀνομαστη-
 ρίοις τοῦ Ἱεράρχου (σ. 88-90). Π. Παλαιολόγου, Ὑστερ' ἀπὸ μιᾶ προπομπῆ (σ. 90-91).
 Τοῦ Αὐτοῦ, Εἰσαγωγή ἐπὶ νηστεία (σ. 91-93). Ν. Ι. Μέρτζου, Τὸ στυλ (σ. 93-94). Π. Πα-
 λαιολόγου, Ὁ κόσμος ποῦ ἐρχεται (σ. 94-96). Τοῦ Αὐτοῦ, Μνήμη λήθης (σ. 96-97). Σοφι-
 στοῦ, Ματιᾶς καὶ σκέψεις (σ. 97-98). Τοῦ Αὐτοῦ, Ματιᾶς καὶ σκέψεις (σ. 98-99). Χ. Εὐαγ-
 γελάτου, Ὁ Χαλκηδόνας Μελλίτων (σ. 99-100).

Μέρος δεῦτερον (σ. 101). Προσφορὰ θεολογικῶν μελετημάτων (σ. 101-546): Σ.
 Ἀλεξίου, Ποία εἶναι σήμερα ἡ ἀποστολὴ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (σ. 103-
 105). Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ διάλογος τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Πάπα (σ. 105-7).
 Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἔννοια τῆς θυσίας τοῦ Γολγοθᾶ (σ. 107-109). Τοῦ Αὐτοῦ, «Καρνάβαλος, ὁ
 ἐντιμότερος τῶν ὑποκριτῶν» (σ. 110-112). Ἀ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενι-
 κοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰς πνευματικὰς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τὸ πρῶτον
 ἡμῖς τοῦ 19ου αἰῶνος (σ. 113-134). Ἀθναγόρου, Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας, Ἡ ἔκ-
 τασις τῆς κρίσεως εἰς τὴν θεολογίαν (σ. 135-145). Βαρθολομαίου Φιλαδελφείας, Τινὰ περὶ
 τὴν μέλλουσαν ἀγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (σ. 147-162). Χ.
 Βούλγκρη, Βασικαὶ τινες προϋποθέσεις ἐρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης (σ. 163-184).
 Χ. Γιανναρᾶ, Περὶ ἀναλογίας καὶ ἱεραρχίας (σ. 185-206). Ο. Clément, Le Corps de Souf-
 fle. Essai sur la résurrection corporelle du Christ (σ. 207-255). P. Duprey, Vers la
 Restauration de l'unité Chrétienne. Les Églises en Dialogue (σ. 257-271). Θ. Ζήση,
 Ἡ κοινωνικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (σ. 273-285). Ἰ. Ζηζιούλα,
 Ἀπὸ τὸ προσωπεῖον εἰς τὸ πρόσωπον. Ἡ συμβολὴ τῆς πατερικῆς θεολογίας εἰς τὴν ἔννοιαν
 τοῦ προσώπου (σ. 287-323). Ἰακώβου Ἀμερικῆς, Ἡ ἑλληνικὴ σκέψις καὶ ἡ ὀρθόδοξος
 θεολογία ὡς ἀντίτροποι δυνάμεις εἰς τὴν σύγχρονον τεχνολογικὴν καὶ ὑλοκρατικὴν ἀντί-
 ληψιν τῆς ζωῆς (σ. 325-352). Ἰ. Καλογήρου, Ἡ πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον εὐλάβεια
 τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ (σ. 353-377). Π. Νέλλα, Ἡ ἐν Χριστῷ δικαίωσις
 τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (σ. 379-400). Damaskinos Papandreou,
 Metropolit von Tranoupolis, Nizaa heute (σ. 402-422). Ἀθανασίου Παπᾶ, Ἐλενου-
 πόλεως, Εἰρήναρχος Κόβας 1894-1972 (σ. 423-450) μετὰ 28 πιν. Παύλου Σουηδίας, Ἡ

Σουηδικῆ Ἐκκλησία (σ. 451-462). Παντελεήμονος Ροδοπούλου, Τυάνων, Τὸ σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας (1975) καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (σ. 463-474). I. Ρωμανίδου, Κριτικὸς ἔλεγχος τῶν ἐφαρμογῶν τῆς θεολογίας (σ. 473-509). Σίλα Ἀμφιπόλεως, Ἡ ἐξάρτησις τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς (σ. 511-516). Emilianos Timiadis, Métropolitte de Calabre, Les hauts et les bas de l' Oecuménisme (σ. 517-538). II. Χρήστου, Ἡ προσφορὰ τῆς κτίσεως. «Τί σοι προσενέγκωμεν», (σ. 539-546).

Πίνακες 1-22 (σ. 549-568). Πρόκειται περὶ φωτογραφικῶν πινάκων ἱστορικῶν ἐν πολλοῖς γεγονότων ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως τοῦ Ἱεράρχου. Πίναξ περιεχομένων (σ. 569-570).

Ὁ τόμος οὗτος, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐκδοσις ἐπραγματοποιήθη χορηγία ἀφωσιωμένων τῆς Ἐκκλησίας τέκνων, φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ τιμωμένου Ἱεράρχου, ἐκτός τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος περιεχομένου αὐτοῦ διακρίνεται καὶ διὰ τὴν ἀπὸ ἀπόψεως αἰσθητικῆς ὥραιαν καὶ ἐπιμελετημένην ἐμφάνισίν του.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἐὰν προσετίθετο εἰς αὐτὸν μία πλήρης κατὰ τὸ δυνατὸν βιβλιογραφία περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Μητροπολίτου καθὼς καὶ εἰς πλήρης κατάλογος τῶν ὀμιλιῶν καὶ δημοσιευμάτων αὐτοῦ, ἔργον μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ἀπὸ καιροῦ, καθ' ὅς ἔχει ὁ γράφων πληροφoρίας, ὁ κωδικογράφος τῆς Ἀγ. καὶ Ἱ. Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Διάκ. Μελετῶν Καρᾶς.

Ἐν τῷ τόμῳ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῶν μελῶν, τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ἐκδοτικὴν ἐπιτροπὴν. Εἰς τὸ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Μητροπολίτου τμημα δὲν ὑπάρχουν παραπομπαί, ἀναφερομένον μόνον γενικῶς, ὅτι τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα τῆς βιογραφίας ἐλήφθησαν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐκ τῶν Ἀρχείων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Μητροπόλεως Ἱμβρου καὶ τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος. Εἰς τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ὀμιλίας καὶ δημοσιεύματα τοῦ Μητροπολίτου δὲν ἀναφέρεται ἐὰν ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἢ οὐ καὶ ἐὰν ναὶ τὸ πότε καὶ ποῦ. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς προσφωνήσεις πρὸς τὸν Ἱεράρχην καὶ κρίσεις περὶ αὐτοῦ, ἡ κατὰξίς τῶν ὁποίων ἔδει νὰ γίνῃ προσεκτικώτερον. Εἰς τὰς θεολογικὰς μελέτας καὶ τὸν πίνακα περιεχομένων ὑπάρχουν ὀρισματά τυπογραφικὰ σφάλματα. Οὕτω π.χ. ἡ προσφορὰ θεολογικῶν μελετημάτων λήγει εἰς τὴν σελίδα 546 καὶ οὐχὶ 112. Ἡ μελέτη τοῦ Ἀθηναγόρου, Θυατείρων καὶ Μ. Βρεττανίας δὲν ἀναφέρεται, αἱ δὲ σελίδες αὐτῆς (135-145) περιελήφθησαν εἰς τὰς σελίδας τῆς μελέτης τοῦ Α. Ἀγγελοπούλου (113-145). Τέλος οἱ φωτογραφικοὶ πίνακες, μερικοὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀχρονολόγητοι, εἶναι οὐχὶ ἀρίστης ποιότητος. Αἱ ἀνωτέρω ὁμως παρατηρήσεις δὲν ἀποσκοποῦν νὰ μειώσουν τὴν ἀξίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου ἔργου.

Συγχαίροντες θερμῶς τὴν ἐκδοτικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὰς ἀόκνους προσπαθείας αὐτῆς πρὸς πραγμάτωσιν τῆς συλληφθείσης εὐγενοῦς ἰδέας, ἡ ὁποία τιμᾷ τὸσον τὸν Γέροντα Μητροπολίτην ὅσον καὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, εὐχόμεθα πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ τιμωμένου Ἱεράρχου.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΣ
ΜΗΤΡΟΠ. ΕΛΕΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Β α σ. Μ ο υ σ τ ἄ κ η, Ὁ θάνατος τοῦ Ὀλοφέρνη (Ποιητικὸ Θεᾶτρο σὲ δύο πράξεις). Ἀθήνα 1976.

Ἡ γνωστὴ ὑπόθεσις τοῦ βιβλίου τῆς Ἰουδίθ ἔχει προσελκύσει τὴν προσοχὴν πολλῶν, εἰδικῶν καὶ μὴ, ἐρευνητῶν, λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει. Ἀφορᾷ εἰς τὴν τραγικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη κάποτε ὁ Ἰσραὴλ καὶ διεσώθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς Ἰουδίθ, μιᾶς τολμηρᾶς καὶ εὐσεβοῦς Ἰσραηλιτιδος χήρας γυναικός,

ἠρωίδος τοῦ φερωνύμου βιβλίου. Ἡ σχετικὴ διήγησις διακρίνεται διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ θεολογικὴν ἀξίαν της, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ τὴν περιεργον ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν ἠθικὴν της.

Ἐκ τῆς ἐνδιαφερούσης αὐτῆς διηγήσεως παρήγαγεν ὁ καὶ ἐξ ἄλλων λογοτεχνικῶν καὶ θεολογικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν γνωστός διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, ποιητῆς καὶ δημοσιογράφος κ. Β. Μουστάκης ἕν ὠραιότατον θεατρικὸν ἔργον μὲ τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι τίτλον. Ἐν ἀρχῇ ὁ σ. ἐκθέτει διὰ βραχέων τὰς ἀπόψεις του ὡς πρὸς προβλήματα τινὰ τοῦ βιβλίου, ἀναφερόμενα κυρίως εἰς τὰς πολλὰς ἱστορικὰς καὶ ἄλλας δυσχερείας τὰς ὁποίας παρουσιάζει. Εἶναι γνωστὸν ὅτι συγκροοῦνται ἐν αὐτῷ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ συγχέονται πρόσωπα· γίνεται λόγος π.χ. περὶ τοῦ βαβυλωνίου Ναβουχοδονόσορος ὡς βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων, ἐνῶ προϋποτίθεται ἡ βαβυλωνίος αἰχμαλωσία κ.ἄ.δ. Ἐνεκα δὲ τούτου ἔχει ἀμφισβητηθῆ ὑπὸ τινων ὁ ἱστορικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ. Λαμβανομένων πάντως ὑπ' ὄψει τῶν ἰδεῶν του, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργον τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Πρὸς τὴν ἀποψιν αὐτὴν κλίνει καὶ ὁ κ. Μ. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν τῇ διηγήσει κυρίων ὀνομάτων (Ἀσσύριοι, Ναβουχοδονόσορ, Ὀλοφέρνης κ.λπ.) θεωρεῖ οὕτως ὡς πλασματικά, προφανῶς διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὰς προαναφερθείσας δυσχερείας. Ὁρθῶς δὲ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψει του καμμίαν ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε διατυπωθείσας θεωρίας σχετικῶς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν ὀνομάτων τούτων, προτιμῶν ν' ἀκολουθήσῃ («τὴν ἀφέλεια τοῦ ἱεροῦ κειμένου», ὡς λέγει (σελ. 8).

Μετὰ τὰ «Σημειώματα» αὐτὰ παρατίθεται τὸ θεατρικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἀπὸ ὠραίου καὶ βαθυστοχάστου προοιμίου. Ἐνταῦθα ὁ σ. ἐμφανίζει ὀμιλοῦντα («τὰ δύο Πνεύματα», τὸ ἀγαθὸν (Ξαφτέρουγο) καὶ τὸ πονηρὸν (Δαιμόνιο). Εἶναι ὑπέροχος ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα Πνεύματα ὀμιλοῦν διὰ τὴν ἠθικῶς ἀπαράδεκτον πράξιν τῆς Ἰουδίθ. Τὸ ἀγαθὸν Πνεῦμα λέγει: «Καὶ τότε ποῦ ὅλα χάνονταν, | ὁ Θεὸς φωτίζει τὴν ἀρχόντισσα Ἰουδίθ, | μιὰ χήραν ἄμορφη μὲ πιδ ἄμορφη ψυχῇ, | νὰ πάει καὶ μὲ ἱερὸ δόλο | τὸ κεφάλι νὰ κόψει τοῦ Ὀλοφέρνη». Καὶ τὸ πονηρὸν Πνεῦμα ἀπαντᾷ: «Καὶ τότε ποῦ ὅλα χάνονταν, | τ' Ἀγαθὸ καταφεύγει στὸ Κακὸ, | τῇ δυνάμει του ἀναγνωρίζοντας. | Κι ἡ εὐλαβικὴ χήρα Ἰουδίθ, | ποῦ εἶχε συνειδησὴ μὴ βρέξει καὶ μὴ στάξει, | γίνεταί φόνισσα» (σελ. 14). Ἐν συνεχείᾳ τὸ ἀγαθὸν Πνεῦμα λέγει: «Ἔτσι τσακίστη ὁ ὀχτρός καὶ τ' ὄνομα δοξάστη | τοῦ μεγάλου Θεοῦ, ποῦ εἶναι προστάτης | καὶ σκεπαστῆς ἀθώων». Καὶ τὸ Δαιμόνιο ἀπαντᾷ: «Ἔτσι ἔγινε μιὰ σύγκρουση | γιὰ γέλια καὶ γιὰ κλάματα. | Μὲ προσωπίδαν ἄγια, | τὸ Κακὸ χτυπᾷ τὸ Κακὸ καὶ ξεφαντώνει» (σελ. 15).

Εἰς τὸ κυρίως ἔργον λαμβάνουν μέρος πολλὰ πρόσωπα. Μὲ μεγάλην καὶ ἐδῶ δεξιότηχίαν ὁ κ. Μ. παρουσιάζει τὴν ψυχολογίαν τῶν κυριωτέρων προσώπων τοῦ δράματος. Ἡ Ἰουδίθ ἀναλαμβάνουσα μὲ πρωτοφανῆ τόλμην τὸ ἐπικίνδυνον ἔργον της, παρὰ τοὺς δισταγμοὺς τῶν ἀρχόντων τῆς πολιορκημένης πόλεως Βετυλούα, λέγει μὲ ἀποφασιστικότητά: «Μὴ μὲ ρωτᾶτε· σ' ὄλ' αὐτὰ ν' ἀποκριθῶ δὲν ξέρω. | Ἔνα μονάχα ξέρω. Ἐκεῖνος ποῦ μὲ στέλνει, | ἀπ' τὸ πλευρό μου δὲ θὰ λείπει | καὶ πὼς σ' ἔνα ταγάρι θὰ σᾶς φέρω | τὸ κεφάλι τοῦ Ὀλοφέρνη» (σελ. 26-27). Εἰς τὸ στόμα δὲ τῆς ἠρωίδος αὐτῆς θέτει ὁ κ. Μ. καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους ἔχει ὁ ἴδιος προφανῶς ὑπ' ὄψει του (ὡς καλὸς γνώστης τῆς Βίβλου) ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀμώς. Οὕτως ἐμφανίζει αὐτὴν λέγουσαν: «Λιόντας βρουχῆθη καὶ ποιὸς δὲ θὰ κατατρομάξει; | Ὁ Δυνατὸς τοῦ Ἰσραὴλ μὲ πρόσταξε, | νὰ μὴν τοῦ ἀποκριθῶ μ' ὄλη μου τὴν καρδιά;» (σελ. 25). Τὸ κείμενον τοῦ Ἀμώς εἶναι παρόμοιον: «Δέων ἐρεύξεται καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται; Κύριος ὁ Θεὸς ἐλάλησεν καὶ τίς οὐ προφητεύσει;» (βλ. 3,8). Ἐξ ἄλλου συμπληρώνει ὁ κ. Μ. τὸ κείμενον μὲ τὴν γόνιμον φαντασίαν του. Οὕτω π.χ. τὴν Βετυλούα, περὶ τῆς ὁποίας δὲν παρέχονται πληροφορίαι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης, βλέπει αὐτὸς ὡς «πόλη ἀητοφωλιά» (σελ. 12) καὶ ὡς «μιὰ χούφτα σπῆτια κι ἕνα ρημαδιακὸ κάστρο» (σελ. 13). Εἰς τὸ τέλος ὀμιλεῖ ὁ ἀφηγητῆς ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἐν Ἰουδίθ 14,11-16,16 βιβλικῆς διηγῆ-

σεως. Εἰς τὰ δύο περίπου κεφάλαια αὐτὰ ὁ κ. Μ. χρησιμοποιεῖ αὐτούσιον τὸ κείμενον τῶν Ὁ' ἀποσπασματικῶς. Τὸ θεατρικὸν ἔργον κατακλείεται μὲ «φωνές τοῦ λαοῦ», αἱ ὁποῖαι περιορίζονται εἰς τὸ «'Αλληλοῦῖα! 'Αλληλοῦῖα! 'Αλληλοῦῖα» (σελ. 67).

Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα τὴν ὅποιαν χρησιμοποιεῖ ὁ σ. ἔχει γλαφυρότητα καὶ περισσὴν χάριν. Ὁ κ. Μ. διαθέτει ἀναμφισβήτητον λογοτεχνικὸν τάλαντον, καὶ παρουσιάζει λεξιλόγιον μὲ προσωπικὴν σφραγίδα. Θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ θεωρήσῃ ἐξεζητημένας ὠρισμένας λέξεις, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ πρὸς ἀπόδοσιν τῶν βιβλικῶν. Ἄλλὰ θὰ πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ κ. Μ. κινεῖται εἰς τὸ ἱερὸν κείμενον μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενον σεβασμὸν, μὲ σοβαρότητα καὶ ὑπευθυνότητα, καὶ ἡ ἐργασία του ἀποπνέει τὸ ἄρωμα τῆς πίστεως καὶ τῆς πνευματικότητος. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἀξιόλογον θεατρικὸν ἔργον του εἶναι ἐποικοδομητικόν. Οὕτως ἀναγιγνώσκων τις αὐτὸ ἐξ ἑνὸς μὲν τέρπεται, ἐξ ἑτέρου δὲ ἔρχεται εἰς ἔμμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰ κείμενα τῆς Π. Διαθήκης, ἀποκομίζων πολλὰ διδάγματα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πίστιν, τὴν φιλοπατριάν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν καλῶς ἐννοουμένην ἐλευθερίαν κ.λπ. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἠδύνατο ὁ κ. Μ. νὰ συνεχίσῃ τὴν τοιαύτην παραγωγὴν του. Βεβαίως αὐτὴ ἀπαιτεῖ μόνον καὶ χρόνον καὶ πραγματικὴν θυσίαν. Καὶ ἴσως θὰ ἦτο μία ἐνθάρρυνσις δι' αὐτὸν ἡ παρουσίασις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργου του ἀπὸ θεατρικῆς σκηνῆς.

ΠΑΝ. ΣΙΜΩΤΑΣ

Βασιλείου Δ. Κυριαζοπούλου, Τὰ πενήντα χρόνια τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1926-1976), ἀνατύπωσις, Θεσσαλονίκη 1976, σελίδες 289, μετὰ σχεδιαγραμμάτων, εἰκόνων καὶ φωτογραφιῶν.

Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ ἀριστοτελείου πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Βασιλείος Δ. Κυριαζόπουλος εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ κρινομένου βιβλίου του ὁμιλεῖ διὰ τὸ περιβάλλον, τὸ ἱστορικόν, τὸ πολιτιστικόν κλπ., μέσα εἰς τὸ ὅποιον ἤρχισε νὰ ἐξελισθῆται ἡ σταδιοδρομία τοῦ πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Παραλλήλως δίδει πληροφορίας καὶ δι' ἄλλα πρόσωπα, ἰδρύματα, γεγονότα, συνδεόμενα πρὸς τὸ ἄμεσον ἀντικείμενον ἐρεύνης. Μ. ἄ., οἱ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας πρόσφυγες, σ. 17. Α' τυπογραφεῖον εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν, σ. 25. Λατρευτικοὶ τύποι καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ἄλλων χριστιανῶν, θρησκευμάτων, ἐθνῶν εἰς τὴν Θεσσαλονικίαν, σ. 32, 221-2. Χειρίζεται τὸ θέμα του κατὰ ἓνα ἐπιστημονικὸν καὶ κριτικὸν τρόπον. Συχνὰ προστρέχει εἰς τὴν βοήθειαν τῶν στατιστικῶν δεδομένων. Προβαίνει εἰς συγκρίσεις καὶ διαπιστώσεις, ἐξάγει δὲ τὰ ἀνάλογα συμπεράσματα.

Αἱ ὑποσημειώσεις τοῦ βιβλίου παρατίθενται κυρίως εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου κατὰ ἓνα ἰδιότυπον ἐπιστημονικὸν τρόπον ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς βιβλιογραφίας (κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐκδόσεων), σ. 221-227, ἢ προσεκτικὴ παρακολούθησις τῶν ὁποίων κουράζει ὀλίγον τὸν ἀναγνώστην. Ἐπίσης ὑπάρχουν ὑποσημειώσεις δι' ἀστερίσκων, ἐλάχισται, εἰς τὰς σελίδας. Ὁ συγγραφεὺς κάμνει χρῆσιν τῆς οὕτωςεἰ παρατιθεμένης βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία περιλαμβάνει σειρὰν ἐκ τῶν ἔργων του, προσφεύγων συγχρόνως καὶ εἰς τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον (σ. 193).

Δὲν προτίθεται ἐδῶ νὰ κάμω μίαν ἱστορικὴν ἀναδρομὴν εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ πανεπιστημίου. Αὐτὸ τὸ ἀφῆνω εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ φιλοτίμου ἀναγνώστου. Ἄπλως εἰς τὴν συνέχειαν σταχυολογῶ ὠρισμένα ἄξια λόγου σημεῖα.

«Ὅμως βάση τῆς διδασκαλίας, τοῦλάχιστο στὰ πανεπιστήμιά μας, μένει ἀκόμη ἡ «ἀπὸ καθέδρας» διδασχὴ» (σ. 9). Πρόβλημα διὰ τὰ πανεπιστήμια εἶναι ἡ πληθώρα τῶν φοιτητῶν (σ. 11). Τὸ ὄλον συγκρότημα τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἀποτελεῖ ἓνα παράδειγμα «μιας σύγχρονης Πανεπιστημιούπολης, τῆς πρώτης στὴν Ἑλλάδα» (σ. 18, 24, 165, 209). Ἐκτὸς τῶν ὀργανικῶν τμημάτων τοῦ πανεπιστημίου, γίνεται μνεῖα καὶ ἄλλων ἀκα-

δημαϊκῶν ἰδρυμάτων, συνδεομένων κατὰ ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον, πρὸς τὰς σχολὰς τοῦ πανεπιστημίου (σ. 55, 76-77, 119-120). Μνημονεύονται οἱ ἀρχιτέκτονες, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι, καθὼς καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ διὰ τὴν προετοιμασίαν, τὸν προγραμματισμὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πανεπιστημιούπολεως Θεσσαλονίκης. «Στὰ ἑλληνικὰ Πανεπιστήμια ὑπάρχει τὸ ἔθιμο νὰ φιλοτεχνουῦνται οἱ προσωπογραφίαι τῶν καθηγητῶν, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό τους» (σ. 183). Εἰς τὸν δυτικὸν κόσμον οἱ ἀπόφοιτοι μιᾶς σχολῆς πανεπιστημίου θεωροῦν τιμὴν τῶν νὰ γίνουσι δεκτοὶ στὸν σύλλογον ἀποφοίτων τῆς σχολῆς τῶν. Τὸ ἴδιον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν Ἑλλάδα (σ. 204).

Ἡ πρὸς τὸ ἄμεσον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ εὐρύτερον τῆς Ἑλλάδος περιβάλλον ἐπίδρασις τοῦ πανεπιστημίου (σ. 208-210). Τὸ πανεπιστήμιον ὠνομάσθη ἀριστοτέλειον τὸ 1954 (σ. 242). Ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται καὶ τὴν διάπραξιν σφαλμάτων καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς πανεπιστημιούπολεως Θεσσαλονίκης (σ. 164). Εἰς τὸ τέλος τῆς α' πεντηκονταετίας ἡ πανεπιστημιούπολις δὲν ἐξαρκεῖ πλέον εἰς τὸν ὄλονεν αὐξάνομενον ἀριθμὸν τῶν φοιτητῶν. Ὁ συγγραφεὺς διὰ τὸ μέλλον προτείνει δύο τινά: α') τὸν χωρισμὸν τῶν σχολῶν καὶ τμημάτων τοῦ πανεπιστημίου «σὲ μικρότερες ἀνεξάρτητες μονάδας πῶς εὐέλκτες», καὶ β') «τὴν ἀναζήτηση νέων κατάλληλων χώρων γιὰ τὶς προσεχεῖς ἐγκαταστάσεις, ἔξω ἀπὸ τὴ σημερινὴ Πανεπιστημιούπολιν» (σ. 167). Ἐφόσον ἐθιγὴ ὁ παράγων τοῦ μέλλοντος, ἀξίζει νομίζω νὰ σταθῇ ὁ ἀναγνώστης καὶ εἰς ἄλλας σχετικὰς προτάσεις τοῦ συγγραφέως. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1910-1920 περίοδος: «Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐξαιρετικῆς τεχνοπνευματικῆς ἀναγέννησης τῆς Ἑλλάδας, πὺ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ μελετηθῇ ἰδιαιτέρα» (σ. 447). «Ἐπεὶ δὴ ἕμως ὑπάρχει πάντα μεγάλη ἔλλειψις νοσοκομειακῶν κλινῶν, πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ παρελθόντος γιὰ τὴν ἀνέγερσιν μεγάλης νοσοκομειακῆς μονάδας στὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης» (σ. 141). Τὰ δύο πανεπιστημιακὰ δάση τοῦ Περτουλίου καὶ τοῦ Ταξιάρχου «παρουσιάζουσι ἐπὶ πλέον ἀσφαλῆ προσόντα γιὰ μιὰ μελλοντικὴ λογικὴ τουριστικὴ ἀξιοποίηση» (σ. 181). «Τὰ ἐπισημειωθέντα δημοσιεύματα τοῦ Ἀριστοτελείου στὰ πενήντα τοῦ χρόνια εἶναι τόσα πολλὰ καὶ τόσο διεσπαρμένα, ὥστε νομίζω πὼς θὰ ἔπρεπε ἡ σημαντικὴ αὕτη πνευματικὴ συγκομιδὴ νὰ παρουσιασθῇ συγκεντρωμένη σὲ μιὰν ἰδιαιτέρην σειρὰ τῶν ἀναλυτικῆς βιβλιογραφίας» (σ. 206, 98).

Μεταξὺ τῶν δωρητῶν τῶν προσωπικῶν τῶν βιβλιοθηκῶν ἢ τῶν συλλογῶν τῶν τῶν βιβλίων πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πανεπιστημίου συγκαταλέγονται ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Χάλκης καὶ τῶν ἱεραρχῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Φιλάρετος Βαφείδης, ὡς καὶ τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον τῆς ΚΠόλεως (σ. 147). Ἡ ἐκλογὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀθηναγόρου ἐγένετο τὸ 1948, ἀντὶ τοῦ 1949 (σ. 240).

Ὡς θεολόγος, ἰδιαιτέρως ἀναφέρομαι εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. Αὕτη ἐλειτούργησε διὰ πρώτην φορὰν τὸ 1942. Ἔχει δὲ σήμερον δύο τμήματα: τῆς θεολογίας καὶ τῆς ποιμαντικῆς. Εἰς τὸ β' τμήμα διδάσκεται καὶ τὸ μάθημα «Ἡ Διοίκησις τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως». Ἦνεται λόγος περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ Ἰδρυματος πατερικῶν μελετῶν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη μὲ πατριαρχικὸν σιγίλλιον τὸ 1965, λέγεται δὲ ὅτι τοῦτο «ἔχει ἀναπτύξει ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα» (σ. 76, 75-77, 119-120, 250, 264-267, 275, 280-284). Ἡ θεολογικὴ σχολὴ ἔδωσε τρεῖς πρυτάνεις εἰς τὸ πανεπιστήμιον, τοὺς Βασίλειον Ἰωαννίδην, 1947-1948, Παναγιώτην Χρήστου, 1966-1967 καὶ Εὐάγγελον Σδράκαν, 1972-1973, 1973-1974 (σ. 264-266). Ἡ ἡμετέρα σχολὴ τῆς Χάλκης ἐτιμήθη διὰ τῆς ἐπίδοσεως εἰς τὸν ἀεὶ μνηστον καθηγητὴν αὐτῆς Ἰωάννην Παναγιωτίδην τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος αὐτῆς (σ. 275). Δοθείσης τῆς εὐκαιρίας, ἐκφράζω καὶ ἄλλιν τὴν εὐχὴν ὅπως ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἱστορικῆς μελέτης περὶ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν ἄλλων παρ' ἡμῖν θεολογικῶν σχολῶν.

Κατακλείων, ἐκφράζω θερμὰς εὐχὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης διὰ τὴν

συμπλήρωσιν μιᾶς 50ετίας εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ διὰ μιᾶν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τοῦ βίου, τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀκαδημαϊκῶν αὐτοῦ ἐπιδόσεων εἰς τὸ μέλλον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, Ἀνάλεκτα, ἀριθμὸς 24, ἐπιμελητῆς Θ.Δ. Μοσχονᾶς, Ἀλεξάνδρεια: Τυπ. τοῦ Ἐμπορίου, 1975, σελίδες 176. Τεῦχος Α'. Ἐκ τῶν περιεχομένων του σημειούμεν:

Δημητρίου Θ. Μοσχονᾶ, Οἱ Δειπνοσοφισταὶ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (π. 230 π.Χ.), (ἀγγλ.), σ. 5-56.

Τοῦ Αὐτοῦ, Μία ἀγγελία (περὶ σπουδαίων παλαιῶν ἐκδόσεων), (ἀγγλ.), σ. 57.

Τοῦ Αὐτοῦ, Καὶ μία διόρθωσις, (ἀγγλ.), σ. 58-9.

Robert Brady, Τὸ Ἱερὸν Δράμα δι' ἓνα αἰῶνα τῆς ἀμφιβολίας, (ἀγγλ.), σ. 60-77.

Πέτρου L' Huillier, Ἐπισκόπου Χερσονήσου, Ἡ Οἰκουμένη Σύνοδος ὡς Ἀνωτάτη Αὐθεντία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, (γαλλ.), σ. 78-102.

Ἀνδρέου Τηλλυρίδου, Ὁ Κύριλλος Λούκαρις καὶ ὁ Ἀλεξανδρινὸς Κῶδιξ, (ἀγγλ.), σ. 103-133.

Τοῦ Αὐτοῦ, Μία ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ εἰς Μητροφάνη τὸν Κριτόπουλον (1622), σ. 134.

Δρος Θεοδώρου Δ. Μοσχονᾶ, Ἱστορικὴ καμπὴ εἰς τὴν Ἰσπανίαν: Ἡ παραίτησις τοῦ Καρόλου Ε' (1555), (γαλλ.), σ. 135-145.

Συνέχεια τοῦ Συνοπτικοῦ Καταλόγου τῶν Σπανίων Ἐκδόσεων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης (Ἴδε Ἀνάλεκτα τῶν ἐτῶν 1968/1969), σ. 146-151.

Mgr. Πέτρου K. Medawar, Ἡ λατρεία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, (γαλλ.), σ. 152-4.

XAN. Ἀθηνῶν, Ἐν Μήνυμα, (ἀγγλ.), σ. 155-7.

Νεκρολογία. Καθηγητῆς Δρ. Εὐγένιος Μιχαηλίδης, (γαλλ.), σ. 158.

A. Hamman, Ἐπὶ τῇ Ἐκατονταετηρίδι τοῦ Ἀββᾶ Migne (1800-1875). Ὁ μεγαλύτερος ἐκδότης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, (γαλλ.), σ. 159-166.

Θεοδώρου Δ. Μοσχονᾶ. Ἡ προέλευσις τῶν ὀκτῶ ὀνομάτων τῶν Κοπτῶν Ἁγίων, γαλλ., σ. 167-172.

Τοῦ Αὐτοῦ, Βιβλία στελλόμενα εἰς ἡμᾶς, (ἀγγλ.) σ. 173.

Διορθωτέα, σ. 174-5.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἀνάλεκτα, Ἀλεξάνδρεια: Τύποις «Ταχυδρόμου», σ. 164, (ἐλληνιστί), Τεῦχος Β'.

Περιέχονται:

Ἰ. Πολέμη, Στὴν Κανδήλα, σ. 9.

Ἐρρίκου Χατζηανέστη, Ἡ πατριωτικὴ ποίηση καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς τραγωδίας «Πέρσαι» τοῦ Αἰσχύλου, σ. 10-40.

- Ἡ Ἑορτὴ τῶν Γραμμάτων ἐν Φαναρίῳ, σ. 41-2.
 Θεοδώρου Δ. Μοσχονᾶ, Μία ἀπειλή, σ. 43-4.
 Τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ Δίπτυχον, α') Ἡ Βυζαντινὴ Ἀλεξάνδρεια (σ. 46-78), β')
 Μέριμνα τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας (σ. 79-
 102), σ. 45-102.
 Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου — Θε. Δ. Μοσχονᾶ, Βιβλιο-
 κριταί, σ. 103-113.
 Καρθαγέννης Παρθενίου, Συνάντησις Ὀρθόδοξων εἰς Κρήτην, σ. 114-
 120.
 Ντίνου Κουτσούμη, Τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας
 στὴν Αἴγυπτο, σ. 121-133.
 Ἀνδρέου Τηλλυρίδου, Ἐπιστολαί, σ. 134-5.
 Χρονικὰ — Εὐχαριστήρια, σ. 136-7.
 Θε. Δ. Μοσχονᾶ, Ἀνορθόγραφος ἢ Κοπτικὴ Γλῶσσα, σ. 138-143.
 Ἐπίγραμμα εἰς Λαϊκὸν Μεγαλοπράγμονα, σ. 144.
 Βασιλείου Γ. Βασιλειάδου, Ἑαρινὴ Ἰσημερία, πανσέληνος καὶ νομι-
 κὸν Φάσκα καθορίζουν τὸ Ὀρθόδοξον Πάσχα (Σκέψεις), σ. 145-7.
 Δημητρίου Π. Ἀραπάκη, ἡ Ἐθνικὴ μας Γλῶσσα, σ. 147-9.
 Δ. Θ. Μοσχονᾶ, Ἀνακοίνωσις καὶ μιὰ διόρθωσις, σ. 150-2.
 Θε. Δ. Μοσχονᾶ, Ἡ Β' Βατικάνειος Σύνοδος. Μετὰ δέκα ἔτη (1965-1975),
 σ. 153-7.
 Τοῦ Αὐτοῦ, Νεκρολογία, Εὐγένιος Μιχαηλίδης, Καθηγητῆς. Ἰωάννης Γκίκας,
 Λυκειάρχης, σ. 158-160.
 Ἐκλεκταὶ Ἐκκλησιαστικαὶ Ὁμιλίαι (Χαλκηδόνος Μελίτωνος), σ. 161-2.
 Διορθωτέα, σ. 163.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς
 Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, Ἀνάλε-
 λεκτα ἀρ. 25-26. Διπλοῦν Ἀναμνηστικὸν Τεύχος ἐπὶ τῇ 25ετίᾳ ἀπὸ τῆς Ἰ-
 δρύσεως τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐπιμ. Θε. Δ. Μοσχονᾶς, Ἀλεξάνδρεια: Τύπ. τοῦ Ἐμπο-
 ρίου, σ. 242. Εἰκόνας.

Ἀλεξανδρείας Νικολάου, Γράμμα ὑπ' ἀριθ. 322 καὶ 1976-1977, καὶ
 ἡμερομ. 4 Μαρτίου 1976, δι' οὗ ἐπευλογεῖται ὁ ἑορτασμός τῆς 25ετίας τοῦ Ἰνστιτούτου,
 ἔλλ., σ. 1.

Ἰνστιτούτον τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξαν-
 δρείας-Βιβλιοφύλακες, γαλλ., σ. 3-4, 224.

Καρθαγέννης Παρθενίου, Ἰωβηλαῖον, ἔλλ., σ. 7-10.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἐκθεσις 1976 Ἰ. Μητροπόλεως Καρθαγέννης, ἔλλ., σ. 109-114.

Τοῦ Αὐτοῦ, Π.Σ.Ε., Γενεῦη, Συνεργασία Ἐκπροσώπου Πατριαρχείου Ἀλε-
 ξανδρείας (Ναϊρόμπι, 1975), ἔλλ., σ. 188-209.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Πρώτη Προσυνδικὴ πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἔλλ., σ. 210-5.

Θεοδώρου Δ. Μοσχονᾶ, Καὶ ἄλλα Ἰωβηλαῖα, ἔλλ., σ. 11, γαλλ.,
 σ. 39.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἐπανέκδοσις Ἐγγράφων ἐπὶ τῷ Ἑορτασμῷ τῆς Χιλιετηρίδος

τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας (952-1952) καὶ τῆς Ἰδρύσεως τοῦ Ἰνστιτούτου (1952), ἑλλ.-γαλλ., σ. 12-39.

Τοῦ Αὐτοῦ, Νεαὶ Ἐκδόσεις, ἀγγλ., σ. 115-6.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἀλληλογραφία, γαλλ.-Ἰσπαν., σ. 117-120.

Τοῦ Αὐτοῦ, Διάφορα, ἑλλ.-γαλλ., σ. 121-5, 224-6.

Τοῦ Αὐτοῦ, Δύο Κορυφαῖοι Αἰγυπτιακοί: Τάσος Νεροῦτσος Βέης (1826-1892), Δημήτριος Μοσχονᾶς (1837-1895), ἑλλ., σ. 141-4.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ὁ ἐκ Ρωσίας Κώδων., ἑλλ., σ. 145-7.

Τοῦ Αὐτοῦ, Κωνσταντῖνος Καλλίνικος, ἑλλ., σ. 148-151.

Τοῦ Αὐτοῦ, Μνήμη Μαρτίου Βαϊάνου, ἑλλ., σ. 152-5.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ὁ Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως Κωνσταντῖνος, σ. 165-9.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ὁ Πατριάρχης Ἰουστινιανὸς ἀπεβίωσε (1948-1977), ἑλλ., σ. 222-223.

Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Δημοσιεύματα, Συμπλήρωμα Α' (1961-1970), Ἀρ. 99-236, ἑλλ., σ. 41-79.

Ἀνδρέου Τηλλυρίδου, Περὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Κώδικος, ἀγγλ., σ. 80.

Don Antonio Manuel de Unadan, El Escudo de los Paleologos, pp. 81-108.

Νικοδήμου Λεοντοπόλεως, Ἡ Μαρτυρία τῆς Ὀρθοδοξίας σήμερον, γαλλ., σ. 126-133.

Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Ὀρθόδοξος συμμετοχὴ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ΠΣΕ, γαλλ., σ. 134-140.

Κωνσταντῖνου Πατέλου, Οἱ Οὐνῖται Ἐπίσκοποι εἰς τὴν Α' Βατικανὴν, γαλλ., σ. 156-164.

Ε. Θ. Σουλογιάννη, Οἱ Ραγκαβῆδες στὴν Αἴγυπτο, ἑλλ., σ. 170-187.

Ἐπιγραφή τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου, σ. 216.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς εἶναι Χριστιανὸς Ὀρθόδοξος, γαλλ., σ. 217-221.

Ἐρμουπόλεως Πάυλου, Ἡ Μεσιτεία τῶν Ἁγίων καὶ ἡ Τιμὴ τῶν Εἰκόνων, ἀραβιστί, σ. 228-240.

Παραράματα. Αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἐλάχιστα καὶ ἀσήμαντα, αὐτονοοῦμενα. Καὶ πάλιν ζητεῖται ἡ ἐπιείκεια τῶν ἀναγνοστῶν διὰ τὸν τονισμόν καὶ τὸ παροξύτονον ἐνίων σελίδων τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδῆως κειμένου, δεδομένου ὅτι οἱ τυπογράφοι δὲν εἶναι Ἑλληνες (σ. 227).

Τὸ παρὸν ἐστοιχειοθετήθη διὰ χειρῶν Αἰγυπτίων Ἑλληνομαθῶν, εἰς οὓς χάριτες δφεῖλονται (σ. 5).

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει μιᾶς 25ετίας εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς συνεχοῦς ἐμφανίσεως τῆς ἐτησίας αὐτοῦ ἐκδόσεως: «Ἀνάλεκτα», εἰς τὰ ὅποια ἔχω τὴν τιμὴν νὰ συνεργάζωμαι, εὐχομαι τὴν συνέχισιν τῶν ἐπιδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου, τὴν τακτικὴν ἐκδοσιν τῶν Ἀναλέκτων» καὶ ἔτη πλεῖστα εἰς τὸν Δρα Θεόδωρον Δ. Μοσχονᾶν, τὸν γραμματέα τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὸν ἐπιμελητὴν τῶν Ἀναλέκτων».

Ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης δύναται ν' ἀνεύρη τὰς παραπομπὰς εἰς τοὺς τόμους τῶν Ἀναλέκτων εἰς τὰ σημειώματα τοῦ γράφοντος, Θεολογία 44 (1973) 807-812. 47 (1976) 983-4.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Didyme l'Aveugle, Sur la Genèse. Texte inédit d'après un papyrus de Toura. Introduction, Edition, Traduction et notes par Pierre Nautin avec la collaboration de Louis Doutreleau. Tome 1, Sources Chrétiennes No 233, Paris 1976.

Μετ' ἰδιαίτερας χαρᾶς ἀναγγέλλομεν τὴν ἐκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ εἰς τὴν Γένεσιν, τοῦ ἀνακαλυφθέντος τὸ ἔτος 1941 εἰς φύλλα παπύρου ἐν Toura τῆς Αἰγύπτου, περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα νοτίως τοῦ Καΐρου. Μετὰ τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Διδύμου εἰς τὴν Γένεσιν ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἕτερα Ὑπομνήματα αὐτοῦ εἰς τοὺς Ψαλμούς, εἰς τὸν Ἰώβ, εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν καὶ εἰς τὸν Ζαχαρίαν, τὰ ὅποια ἤδη ἔχουν ἰδῆ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὴν Γένεσιν ὄντως ἀνήκει εἰς τὸν Δίδυμον, δεδομένου ὅτι τμήματα τούτου σφύζονται εἰς σειρὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Pierre Nautin ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Ὑπομνήματος, ἤδη τὸ 1951 εἶχεν οὗτος σταλῆ ὑπὸ τοῦ Centre National de la Recherche scientifique εἰς Κάϊρον διὰ νὰ λάβῃ ἀντίγραφον τοῦ ἐν τῷ παπύρῳ τῆς Toura Ὑπομνήματος εἰς τὴν Γένεσιν. Ἐκεῖ ἐβοηθήθη μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν Jean Scherer καὶ Octave Gueraud ἰδιαίτερος ὅμως ὑπὸ τοῦ Louis Doutreleau, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ τμήματα τοῦ Ὑπομνήματος ἀνήκοντα εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς. Ἀμφότεροι προσεπάθησαν νὰ συμπληρώσουν τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδοθὲν κείμενον καὶ κατόπιν ἐπιπόνου προσπάθειας κατέληξαν εἰς τὸ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδίδει δημοσιευόμενον κείμενον. Σημειωτέον ὅτι ὑπὸ τοῦ π. Doutreleau συνετάχθησαν καὶ οἱ πίνακες βιβλικῶν χωρίων καὶ ἑλληνικῶν λέξεων, οἱ ὅποιοι ὅμως θὰ δημοσιευθῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὸν ἤδη κυκλοφορηθέντα τόμον. Τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κειμένου προηγεῖται ἐκτενὴς εἰσαγωγή εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος ἀναλυτικῶς μὲν περὶ τοῦ παπύρου τῆς Toura, ἐπιγραμματικῶς δὲ καὶ περὶ τῆς ἐμμέσου παραδόσεως τοῦ κειμένου. Ἐπίσης γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ὑπομνήματος εἰς τὴν Γένεσιν γενικῶς καὶ ἐιδικώτερον περὶ τῶν πηγῶν αὐτοῦ. Ὁ ἐκδόσας τὸ ἔργον ἀποφεύγει νὰ κάμῃ λόγον ἐιδικώτερον περὶ τῆς ἐξηγητικῆς μεθόδου τοῦ Διδύμου ὡς καὶ περὶ ἄλλων ἐπὶ μέρους θεμάτων (περὶ τοῦ βιβλικοῦ κειμένου τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ὁ Δίδυμος κλπ.), πιστεύων ὅτι μίᾳ τοιαύτῃ διαπραγματεύσει πρέπει νὰ καλύπτῃ τὸ σύνολον τοῦ ἔργου τοῦ Διδύμου.

Εἰς τὴν παρούσαν παρουσίᾳ τοῦ ἔργου περιοριζόμεθα εἰς τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα. Ὡς ἐκ τούτου θ' ἀποφύγωμεν νὰ ὀμιλήσωμεν ἀναλυτικῶς περὶ τῶν διαφόρων τετραδίων τοῦ παπύρου τῆς Toura καὶ περὶ τῶν εἰς αὐτὰ σφύζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ κειμένου τοῦ Διδύμου. Σημειοῦμεν ὅτι ὁ κώδιξ ἀποτελεῖται ἐκ δέκα ἕξ τετραδίων καὶ ὅτι τὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Καΐρου ὑπάρχοντα τμήματα τοῦ παπύρου ἀποτελοῦν τμήμα μόνον τῶν σφύζομένων ἀποσπασμάτων. Πολλὰ τῶν σελίδων εὐρίσκονται εἰς κακὴν κατάστασιν, δὲν εὐρέθησαν δὲ αἱ σελίδες 77-80 καὶ 199-208. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς παραλείψεις τοῦ παπύρου αὐταὶ ποικίλλουν ἀπὸ τῆς μιᾶς σειρᾶς μέχρι παραλείψεων ἐκτεινομένων πέραν τῆς μιᾶς σελίδος. Σημειωτέον ὅτι αἱ παραλείψεις αὗται ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ πρότυπον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦν ὑπὸ τοῦ γράψαντος τὸν πάπυρον.

Εἰς τὴν ἔμμεσον παράδοσιν τοῦ κειμένου κατατάσσονται αἱ διάφοροι σειραὶ καὶ ὁ Προκόπιος Γάζης. Παρ' ὅτι εἰς τὰ κοινὰ πρὸς τὸν πάπυρον τῆς Toura σημεῖα παρατηρεῖται εἰς τὴν ἔμμεσον ταύτην παράδοσιν μίᾳ ἐλευθέρᾳ ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου, αὕτη εἶναι χρησιμωτάτη, δεδομένου ὅτι οὐ μόνον βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μιᾶς δυσαναγνώστου λέξεως ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γνώσιν ὁλοκλήρου τμήματος τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔλλειπει ἐκ τοῦ παπύρου τῆς Toura.

Ὅμιλοῦντες γενικώτερον οἱ ἐκδώσαντες τὸ ἔργον ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν περὶ τοῦ Ὑπομνήματος καὶ τῶν πηγῶν αὐτοῦ παρατηροῦν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ ὁ χρόνος συντάξεως αὐτοῦ. Τὸ Ὑπόμνημα οὔτε ἱστορικὰ γεγονότα ἀναφέρει οὔτε μνείαν εἰς προγενέστερα τοῦ Διδύμου ἔργα ποιεῖται. Δεχόμενοι οὗτοι ὅτι τὸ Ὑπόμνημα περατοῦται εἰς τὸ τέλος τοῦ 16ου τετραδίου, ἔνθα ἐρμηνεύεται τὸ δέκατον ἑβδομον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, διαιροῦν εἰς δύο τμήματα τὸ ἔργον. Τὸ πρῶτον διαλαμβάνει τὴν δημιουργίαν τῶν ἕξ ἡμερῶν (μέχρι τῆς σελίδος 73,8 τοῦ παπύρου τῆς Toura ἢ τῆς σ. 180 τῆς ἐκδόσεως τοῦ P. Nautin καὶ L. Doutreleau) καὶ τὸ δεύτερον τὰ μετ' αὐτήν. Σχετικὴ διάκρισις γίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱππολύτου. Ὅμιλῶν περὶ τῶν Ὑπομνημάτων τούτου ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας διακρίνει τὰ «εἰς τὴν Ἐξαήμερον» καὶ τὰ «μετὰ τὴν Ἐξαήμερον» (Ἐκκλ. Ἱστορία ΣΤ' 22. ΒΕΠ 19, 365).

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ Ὑπομνήματος γίνεται λόγος εἰδικώτερον περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Διδύμου. Καὶ εὐλόγως ὡς πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Ὠριγένης. Ἐκ τῶν τριῶν σχετικῶν πρὸς τὴν Γένεσιν ἔργων τοῦ Ὠριγένους (α) Ὑπόμνημα μέχρι καὶ τοῦ ε' κεφαλαίου στ. 1, β) Σχόλια συμπληροῦντα τὸ Ὑπόμνημα, γ) Ὅμιλοι, δέκα ἕξ τῶν ὁποίων σφύζονται εἰς μετάφρασιν τοῦ Ρουφίνου], ὁ Δίδυμος χρησιμοποιοῖ κυρίως τὸ Ὑπόμνημα. Πιθανώτατα ὁ Δίδυμος ἐγνώριζε καὶ τὰ σχόλια τοῦ Ὠριγένους, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ διδασκάλου ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον περατοῦται τὸ Ὑπόμνημα αὐτοῦ. Δὲν δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν ἂν ὁ Δίδυμος ἐγνώριζεν ἢ ὄχι τὰς ὁμιλίας τοῦ Ὠριγένους.

Ὡς ἔμμεσον πηγήν τοῦ Διδύμου θὰ ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν Θεόφιλον Ἀντιοχείας δεδομένου ὅτι τὸ ἔργον *Adversus Hermogenem* τοῦ Τερτυλλιανοῦ, εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκομεν κοινὰ σημεῖα πρὸς τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Διδύμου, εἶχεν ὡς βᾶσιν ἀντίστοιχον ἔργον τοῦ Θεοφίλου. Σημειωτέον ὅτι ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας εἰς τὸ Δ' βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του Ἱστορίας ἀναγράφει ὅτι ὁ Θεόφιλος συνέγραψεν ἔργον μὲ τίτλον «Πρὸς τὴν αἵρεσιν Ἑρμογένους» (§ 24. ΒΕΠ 19, 306).

Ἐνῶ ἡμῶς ὁ Δίδυμος γνωρίζει τὸ ἔργον τοῦ Θεοφίλου Ἀντιοχείας μόνον μέσῳ τοῦ Ὠριγένους, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ προκειμένου περὶ τοῦ Φίλωνος. Πλὴν τῆς ἐμμέσου, μέσῳ τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρινοῦ διδασκάλου, γνώσεως τοῦ ἔργου τοῦ Φίλωνος, ὁ Δίδυμος ἔχει καὶ ἄμεσον γνῶσιν αὐτοῦ. Εἰς τρία σημεῖα τοῦ ἔργου του (σσ. 118,25 139,12 147, 16-17 τοῦ παπύρου) ἀναφέρει ὁ Δίδυμος τοῦτον ὀνομαστικῶς.

Παραλείποντες τὰς λοιπὰς δευτερευούσας πιθανὰς πηγὰς τοῦ Διδύμου σημειοῦμεν ἀπλῶς, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ὑπομνήματος παραπέμπει ἀπαξ εἰς ἔργα τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Στωϊκῶν.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Διδύμου δὲν καλύπτει εἰ μὴ ἐν μόνον τμήμα τῆς Γενέσεως (ὁ πρῶτος τόμος φθάνει μέχρι τοῦ 4ου κεφ. στ. 26, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σήθ, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ ὁποῖος θὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς, μέχρι τοῦ 16ου κεφ. στ. 16) τὸ ἐνδιαφέρον του παραμένει ἀμείωτον. Ἀνεξαρτήτως τῆς πρωτοτυπίας ἢ μὴ τοῦ Διδύμου τοῦτο παραμένει μία μαρτυρία τῆς συνεχείας τῆς ἀλεξανδρινῆς παραδόσεως. Εἰς τοὺς ἔρευνητὰς ἐναπόκειται ἡ ἐπισημασμένη μελέτη τούτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα καὶ σχεδὸν σύγχρονα ἔργα τῶν λοιπῶν Πατέρων καὶ δὴ καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν Καππαδοκῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐκφράζομεν διὰ μίαν εἰσέτι φοράν τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τοὺς ἐκδώσαντας μετὰ τσαύτης ἐπιμελείας τὸ εἰς πολλὰ σημεῖα πλημμελῶς παραδιδόμενον τοῦτο ἔργον καὶ ἀναμένομεν τὴν ὀλοκλήρωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ τοῦ δευτέρου τόμου.

Ντούρα Ἰωάννου (Dura Joan V.), Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καὶ ἡ προσφορά αὐτοῦ εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Ἐναίσιμος ἐπὶ Διδακτορικῆ Διατριβῇ, ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἀθηνῆσιν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου, Ἀθῆναι 1977, Σχ. 8ον, σελ. 293.

Ἡ ἐν λόγῳ μελέτῃ τοῦ κ. Ντούρα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, ἀποτελεῖ ἐξαιρετὸν συμβολὴν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολῦτιμον τοιαύτην διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν, πολιτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν Ἱστορίαν τῶν Ρουμανικῶν χωρῶν Μολδαβίας (Μολδοβλαχία — Μπογδανία), Οὐγγροβλαχίας (Βλαχία ἢ Μουντένια), ἐν αἷς ἐξῆσεν ἐπὶ πολὺ καὶ ἔδρασεν ὁ Δοσίθεος, καὶ τῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ σ., θεωρῶν τὸν Πατριάρχην Δοσίθεον ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῆς καθ' ὅλου προσφοράς αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνωτέρω Ρουμανικὰς ἡγεμονίας, μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας συνθέτει καὶ τὰς κυριωτέρας, τοῦλάχιστον, πτυχὰς τῆς γενικωτέρας ἐκκλησιαστικῆς προσφοράς αὐτοῦ ἐν τῇ καθ' ὅλου Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ, βοηθῶν οὕτω, εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν, πλήρη γνῶσιν τῆς προσωπικότητος τοῦ περιωνύμου τούτου ἀνδρός, ὅστις ἐκόσμησε, κατὰ τὸ β' ἡμῖσι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὸν Πατριαρχικὸν Ὄρθον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου.

Ἐπιτραπῆται μοι νὰ παραθέσω τὴν μεθοδικὴν διάρθρωσιν τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ντούρα. Προηγεῖται Π ρ ὁ λ ο γ ο ς (σελ. 1-5) καὶ Πίναξ Περιεχομένων (σελ. 7-8). Ἀκολουθεῖ ἡ Εἰ σ α γ ω γ ῆ (σελ. 9-38), καὶ ἔπονται τὰ ἐξ ὧν σύγκειται ἡ ὅλη μελέτῃ ὀκτῶ κεφάλαια, ἦτοι: Κ ε φ ἄ λ α ἰ ὶ ο ν Α', Σχέσεις τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας μέχρι τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου (σελ. 39-49). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Β', Σχέσεις τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὰς Ρουμανικὰς Ἠγεμονίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Πατριαρχίας αὐτοῦ (σελ. 50-86). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Γ', Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν ταῖς Ρουμανικαῖς Χώραις κατὰ τὴν περίοδον τῆς Πατριαρχίας αὐτοῦ (σελ. 87-116). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Δ', Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος καὶ ἡ Ὁρθοδοξία τῆς Τρανσυλβανίας. Ἡ ἀντιπροτεσταντικὴ καὶ ἀντιλατινικὴ δρᾶσις αὐτοῦ εἰς Τρανσυλβανίαν (σελ. 117-132). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Ε', Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος καὶ ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ἔρις (σελ. 133-170). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Σ Τ', Ἡ ἔρις τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Νύσσης Γερμανῶν (σελ. 171-177). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Ζ', Ἡ θέσις τοῦ Δοσιθέου εἰς τὸ Σιναῖτικὸν πρόβλημα (σελ. 178-199). Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Η', Ὁ Πατριάρχης Δοσίθεος καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ αὐτοῦ δρᾶσις εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας (σελ. 200-256). Ἐπονται ὁ Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς (σελ. 257-265), ἡ Ἀ ν ἔ κ δ ο τ ο ς ἄ λ λ ῆ λ ο γ ρ α φ ἰ α Δ ο σ ι θ ἑ ο ῦ καὶ Κ α ρ υ ο φ ῦ λ λ ο υ (σελ. 266-272), ἡ Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ἰ α Δ ο σ ι θ ἑ ο ῦ (σελ. 273-286), α ἰ Β ρ α χ υ γ ρ α φ ἰ α ἰ (σελ. 287-288), ὁ Π ἰ ν α ξ Κ υ ρ ι ω τ ἔ ρ ω ν Ὀ ν ο μ ἄ τ ω ν (σελ. 289-292) καὶ τὰ Π α ρ ο ρ ἄ μ α τ α (σελ. 293).

Ἐν τῇ ἐκτενεῖ Εἰ σ α γ ω γ ῇ του (σελ. 9-38), ὁ σ. περιλαμβάνει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν βίον τοῦ Δοσιθέου ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ (31 Μαΐου 1641) μέχρι καὶ τῆς εἰς Μητροπολίτην Καισαρείας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ, Πρωτοθρόνου Μητροπόλεως τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, χειροτονίας αὐτοῦ, τὴν δρᾶσιν τοῦ Δοσιθέου ἐν Ἱεροσολύμοις, μετ' ἀναφοράς εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπήχησιν τῶν στενῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας.

Εἰς τὸ Κ ε φ ἄ λ α ἰ ο ν Α' (σελ. 39-49), ἐξετάζονται ὑπὸ τοῦ σ. αἰ σχέσεις τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὰς Ρουμανικὰς ἡγεμονίας μέχρι τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων εἰς διαδοχὴν τοῦ παραιτηθέντος Νεκταρίου (1660-1669). Ἐν τῇ α' παραγράφῳ τοῦ κεφαλαίου τούτου (σελ. 39-46), ὁ σ. παρέχει εὐσύννοπτον περιγραφὴν τῆς θέσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Ρουμανικῶν Χωρῶν πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Δοσιθέου εἰς αὐτάς, καὶ τόνιζει τὴν τεραστίαν σημασίαν τῆς εὐρυτάτης διαδόσεως, καὶ ἐπικρατήσεως ἐν πολλοῖς, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν αὐταῖς, ἐκθέτων συγχρόνως καὶ τοὺς λόγους δι' οὓς διεδόθη καὶ ἐπε-

κράτησεν αὐτὴ ἐν ταῖς Ρουμανικαῖς Χώραις. Ἐν τῇ β' παραγράφῳ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου (σελ. 46-49), περιγράφεται ὑπὸ τοῦ σ. ἡ παραμονὴ καὶ ἡ ὄλη δραστηριότης τοῦ Δοσιθέου εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας μέχρι τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Εἰς τὸ Κε φ ἄ λ α ι ο ν Β' (σελ. 50-86), ὁ σ. πραγματεύεται τὸ θέμα τῶν σχέσεων τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὰς Ρουμανικὰς Ἡγεμονίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Πατριαρχίας αὐτοῦ (1669-1707). Καὶ συγκεκριμένως, ἐν τῇ α' παραγράφῳ (σελ. 50-52), τονίζεται ὑπὸ τοῦ σ. ἡ μακρὰ διάρκεια παραμονῆς τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας καὶ αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἵνα μειώσῃ τὸ ὑπέρογκον χρέος τοῦ Παναγίου Τάφου. Εἰς τὴν β' παράγραφον (σελ. 53-65), ἀναλύει, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν σχετικῶν μαρτυριῶν τῶν πηγῶν του, τὰς σχέσεις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου πρὸς τοὺς Ρουμάνους ἡγεμόνας 1) τῆς Οὐγγροβλαχίας (σελ. 53-62) καὶ 2) τῆς Μολδοβλαχίας (σελ. 62-65), καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς Ἰωάννην Σερμπάνον Καντακουζηνὸν καὶ Κωνσταντῖνον Μπραγκοβεάνου. Ὁ σ. προβάλλει, ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ, τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν συμπαράστασιν τῶν ἀνωτέρω δύο ἡγεμόνων πρὸς τὸν Πατριάρχην Δοσιθεον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς διπλωματικὴν ὑποστήριξιν τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, ὁ ὅποιος ἔβλεπεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Ρουμάνων ἡγεμόνων τοὺς συνεχιστὰς τοῦ προστατευτικοῦ ρόλου τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Δοσιθέου διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τουρκικὸν ζυγὸν Ὁρθοδόξων λαῶν παρουσιάζεται ἀμέριστον, δι' ὃ καὶ ὡς γνώστης καλῶς τῶν ἐν ταῖς Βαλκανικαῖς χώραις πραγμάτων ἐκαλεῖτο εἰς μυστικὰς συσκέψεις πρὸς λῆψιν σχετικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ ἐνδεχομένου Ρωσο-Τουρκικοῦ πολέμου. Διὰ τὰς σχέσεις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας, οἱ ὅποιοι συμπαρίστανται οἰκονομικῶς εἰς τὸν Πατριάρχην, τονίζεται ὑπὸ τοῦ σ. ἡ ἐπίδρασις τούτου ἐπ' αὐτῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, ἡ ὑπ' αὐτοῦ πνευματικὴ καθοδήγησις αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ διπλωματικὴ αὐτῶν ὑποστήριξις ἐκ μέρους τοῦ Δοσιθέου.

Εἰς τὴν γ' παράγραφον τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου (σελ. 65-82), περιγράφονται ὑπὸ τοῦ σ. αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου πρὸς τοὺς αὐτόχθονας Βογιάρους τῶν ἀλλῶν τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας (σελ. 65-72) καὶ Μολδοβλαχίας (σελ. 72-82), καὶ ἀξιολογεῖται ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ σ.) πλήρως καὶ ὀρθῶς τὸ πηγαιῖον ὕλικόν, ὅπερ διαθέτει, περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Δοσιθέου μετὰ τῶν Βογιάρων Οὐγγροβλαχίας καὶ Μολδοβλαχίας, σχέσεων ἐπεκτεινομένων ἐν πολλοῖς καὶ μέχρι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ἀντιθέσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων, καὶ ὑποβάλλονται παρ' αὐτοῦ (τοῦ σ.) εἰς κριτικὴν θεώρησιν αἱ μέχρι τοῦδε, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, δοθεῖσαι ἐρμηνεῖαι. Εἰς τὴν δ' παράγραφον (σελ. 82-86), ἀναπτύσσονται αἱ μαρτυρίαι τῶν πηγῶν τοῦ σ. περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου μετὰ τὴν ἀνοῦσαν, τότε, ἑλληνικὴν κοινότητα Σιμπίου τῆς, κατόπιν τῆς Συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς, προσαρτηθείσης εἰς τὴν Αὐστροουγγρικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐπαρχίας τῆς Τρανσυλβανίας, ἡ ὁποία διὰ τῆς ὀργανωμένης ἐμπορικῆς «κομπανίας» (=εταιρείας) κατέστη οἰκονομικῶς ἀκμαία καὶ ἐβοήθει τὸν Πατριάρχην Δοσιθεον διὰ τὴν ἐλάφρυνσιν τοῦ ὑπερόγκου χρέους τοῦ Παναγίου Τάφου.

Εἰς τὸ Κε φ ἄ λ α ι ο ν Γ' (σελ. 87-116) ἐξετάζονται, ἐν τῇ α' παραγράφῳ (σελ. 87-96) ὑπὸ τοῦ σ. αἱ κατὰ τὴν Πατριαρχίαν τοῦ Δοσιθέου σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν Ρουμανικῶν Χωρῶν, ἰδίᾳ δὲ αἱ πρὸς τοὺς Ἱεράρχας τῆς Οὐγγροβλαχίας (σελ. 87-90) καὶ τῆς Μολδοβλαχίας (σελ. 90-96) σχέσεις, ἀναφερόμεναι εἰς πάντας τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητος τῆς τοπικῆς Ἱεραρχίας καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἀντιμετώπισιν τῆς λατινικῆς καὶ καλβινικῆς προπαγάνδας. Εἰς τὴν β' παράγραφον (σελ. 96-97) ὁ σ. ἐξετάζει τὸ ζήτημα περὶ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ Ἁγίου Μύρου ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου, ἐν Βουκουρεστίῳ, κατὰ τὸ ἔτος 1670, κατὰ παρέκκλισιν ἐκ τῆς κανονικῆς τάξεως, καθ' ἣν ὁ καθαγιασμός τοῦ Ἁγίου Μύρου ἔδει

νά γίνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Εἰς τὴν γ' παράγραφον (σελ. 97-116) ὁ σ. ἀναφέρεται καὶ περιγράφει τὰς παραχωρήσεις καὶ ἀφιερώσεις Ἱερῶν Μονῶν ἐν Οὐγγροβλαχίᾳ (σελ. 97-104) καὶ Μολδοβλαχίᾳ (σελ. 105-116) εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον, τῇ ὑποδείξει τοῦ Δοσιθέου, ὅστις, διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀφιερώσεων, ἐπεδίωκε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ἀγίων Τόπων.

Εἰς τὸ Κε φά λ α ι ο ν Δ' (σελ. 117-132), περιγράφει τόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν του, ἐναντίον τῶν Προτεσταντῶν καὶ τῶν Λατίνων ἀγῶνα τοῦ Δοσιθέου ἐν Τρανσυλβανίᾳ, εἴτε διὰ τῆς προμηθείας τῶν ἐν αὐτῇ Ὁρθοδόξων ἀντιρρητικῶν ἔργων διαπρεπῶν Ἑλλήνων Θεολόγων, εἴτε διὰ τῆς προσωπικῆς δραστηριότητος τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὴν ἰδίαν τῶν Ὁρθοδόξων φρονήματος τοῦ τοπικοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ σ. παρουσιάζει πάσας τὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν του πληροφορίας περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου ἀναληφθεισῶν πρωτοβουλιῶν τόσον κατὰ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ δρώντων Οὐνιτῶν Ἰησοῦιτῶν, ὅσον καὶ κατὰ τῆς Προτεσταντικῆς προπαγάνδας. Αἱ παρεμβάσεις ἡμῶς τῶν Ἀψβούργων ὑπὲρ τῶν Οὐνιτῶν ἐδυσχέραναν τὴν ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ ἀντιουνιτικοῦ ἀγῶνος καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἔδρυσιν τῆς Οὐνιτικῆς Ἐκκλησίας ἐν Τρανσυλβανίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1699.

Εἰς τὸ Κε φά λ α ι ο ν Ε' (σελ. 133-170) ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ κ. Ντούρα ἡ ἐκ τῆς ἐν ταῖς Ρουμανικαῖς Χώραις Οὐνιτικῆς προπαγάνδας ἀνακύψασα «εὐχ α ρ ι σ τ ι α - κ ῆ ἔ ρ ι ς», ἥτις συνίστατο ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸν ὄρον «μ ε τ ο υ σ ῖ ω σ ι ς», ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ χρόνον «μ ε τ α β ο λ ῆ ς» τῶν Τιμίων Δώρων εἰς Σῶμα καὶ Αἶμα Χριστοῦ. Οἱ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Λατινικῆς Θεολογίας τελοῦντες Ὁρθόδοξοι ἐδέχοντο τὴν «μ ε τ α β ο λ ῆ ν» κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν λογίων τοῦ Κυρίου «Λά β ε τ ε φά γ ε τ ε...» καὶ «Πί ε τ ε ἐ ξ α ὕ τ ο ὕ...», ἐνῶ οἱ ἐχόμενοι τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως κατὰ τὴν «Ἐ π ῖ κ λ η σ ι ν».

Ἡ ἔρις αὕτη ἔλαβε πανορθόδοξον διάστασιν. Ὑπὸ τοῦ σ. παρουσιάζεται ἀνάγλυφος ἡ διαμάχη μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου καὶ τοῦ Λογοθέτου Ἰωάννου Καρυοφύλλη περὶ τὸν ὄρον «μ ε τ ο υ σ ῖ ω σ ι ς», διὰ τῆς χρησιμοποίησεως (ὑπὸ τοῦ σ.) καὶ σχετικοῦ ἀνεκδότου ὕλικου ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ περιγραφή τῆς ἐν λόγῳ διαμάχης μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν εἶναι ἀρτία, ἐπεκτεινομένη ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὰς προσωπικὰς αὐτῶν ἀντιθέσεις.

Εἰς τὸ Κε φά λ α ι ο ν ΣΤ' (σελ. 171-177) περιγράφεται ὑπὸ τοῦ σ. ἡ ἔρις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Νύσσης Γερμανὸν καὶ ἀναζητοῦνται ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτυχῶς τὰ αἷτια ταύτης, εἰς τὴν πνευματικὴν σχέσιν τοῦ Γερμανοῦ μετὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέως, τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη καὶ τῶν ἄλλων νεοαριστοτελικῶν τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὸ Κε φά λ α ι ο ν Ζ' (σελ. 178-199) περιγράφεται ὑπὸ τοῦ κ. Ντούρα ἡ θέσις καὶ ἡ στάσις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἰς τὸ πρόβλημα τὸ ὅποιον ἐδημιούργησεν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἡγούμενος τοῦ Σινᾶ Ἀνανίας, διὰ πλήρη ἀνεξαρτοποίησιν («αὐτοκεφαλίαν») ἐκ τοῦ Ὄρονος τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐν τῇ διαμάχῃ ταύτῃ Δοσιθέου-Ἀνανίου, τὰ κύρια γεγονότα τῆς ὁποίας ἐξετάζονται ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ σ., ἀναφέρεται καὶ ἡ ἀνάμειξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ἡγεμόνων τῶν Ρουμανικῶν Χωρῶν, ὡς καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Εἰς τὸ Κε φά λ α ι ο ν Η' (σελ. 200-256) ἐξετάζεται ἡ καθ' ὅλου ἐκπαιδευτικὴ προσφορὰ καὶ δρᾶσις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου. Οὕτω, ἐν τῇ α' παραγράφῳ (σελ. 200-206) παρέρχονται ὑπὸ τοῦ κ. Ντούρα στοιχεῖα διὰ τοὺς κυριωτέρους φορεῖς τοῦ ἐλληνικοῦ

πνεύματος εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς π.χ. οἱ ἡγεμόνες, ἡ Αὐθεντικὴ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου, οἱ γνωρίζοντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν αὐτόχθονες λόγιοι, οἱ Ἕλληνες καθηγηταὶ καὶ λόγιοι, οἱ πρὸς καιρὸν εἰς τὰς ἐν λόγῳ Χώρας διακείμενοι ἢ περιοδεύοντες Πατριάρχαι, Μητροπολίται, Ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ μοναχοί, οἱ τυπογράφοι καὶ ἐν γένει ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, ὅτινες διέμενον μονίμως εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας. Εἰς τὴν β' παράγραφον (σελ. 206-215) ὁ σ. ἀποδεικνύει, δι' ἐπιχειρημάτων ἱκανῶν, τὴν σχέσιν τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου πρὸς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῆς «Αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας» τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ ὅποια ἦτο καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν αὐτοῦ, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὡς λειτουργοῦσα ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἥτις ἦτο Μετόχιον τῆς ἐκχωρηθείσης τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἡγούμενος, ἀμέσως ὑπαγόμενος τῷ Ἱεροσολύμων Δοσιθέῳ, ἦτο καὶ ὁ διοικητικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας. Οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ τῆς «Αὐθεντικῆς Ἀκαδημίας» ὑπῆρξαν Ἕλληνες, γλῶσσα διδασκαλίας αὐτῆς ἡ ἑλληνικὴ καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῆς ἐκαλύπτετο διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν, ὡς καὶ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν γ' παράγραφον (σελ. 216-237) ὁ σ. περιγράφει τὴν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, τῇ συμπραξασίαι τῶν ἡγεμόνων Κωνσταντίου Μπραγκοβεάνου καὶ Γεωργίου Δούκα, ἴδρυσιν τυπογραφείου ἐν Μολδαβίᾳ, ὅπερ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἀφιερωθεῖσαν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ Μονῇ Τσετατζουῖαν παρὰ τὸ Ἰάσιον, ἀμέσως ὑπαγόμενον καὶ τοῦτο εἰς τὸν Δοσιθεόν. Ὁ σ. περιγράφει ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὴν ἐκδοτικὴν δραστηριότητα τοῦ τυπογραφείου τούτου, ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐκδοθέντα ἔργα. Εἰς τὴν δ' παράγραφον (σελ. 237-256), περιγράφεται ὑπὸ τοῦ σ. ἡ δραστηριότης τῶν ἐν Οὐγγροβλαχίᾳ λειτουργούντων τεσσάρων τυπογραφείων, ἦτοι: Βουκουρεστίου, Μπουζέου, Σναγκόβου καὶ Ριμνίκου, τὰ ὅποια ἐξετύπωσαν καὶ διάφορα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότης τῶν ἀνωτέρω τυπογραφείων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου ἐκδηλούμενον ἐνδιαφέρον περιγράφεται λεπτομερῶς.

Εἰς τὸν Ἐπιλογὸν (σελ. 257-265) ὁ σ. περιγράφει εὐσυνόπτως τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου εἰς τὰς τρεῖς Ρουμανικὰς Χώρας καὶ τονίζει τὴν τεραστίαν σημασίαν αὐτοῦ διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀναγέννησιν εἰς αὐτάς καὶ τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐκ τῆς Λατινικῆς καὶ προτεσταντικῆς προπαγάνδας ἐν αὐταῖς.

Ἡ ὅλη μελέτη τοῦ κ. Ντούρα κατακλείεται διὰ τῆς παραθέσεως ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννου Καρουφύλλη (μιᾶς) καὶ τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου (δύο) (σελ. 266-272), καὶ ἐκτενοῦς σχετικῆς μετ' αὐτὰς τοῦ Βιβλίου (σελ. 273-286).

Ὁ κ. Ντούρα, παρὰ τὴν γλωσσικὴν δυσκολίαν, (ἡ γλῶσσα τῆς μελέτης προδίδει τὴν ἐθνικότητα τοῦ σ.), ἐπέτυχεν νὰ παρουσιάσῃ εὐμέθοδον κατανομὴν τοῦ ὕλικου του, καὶ ἐργάσθη διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ πηγαίου τοιοῦτου μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ ἀξιολόγου ζήλου. Ἡ διάρθρωσις τῆς ὅλης μελέτης τοῦ κ. Ντούρα ἦτο ἡ ὁ ν ο ν δ υ ν α τ ἦ, ἔνεκα τοῦ ποικίλου περιεχομένου τῶν εἰδήσεων τῶν πηγῶν περὶ τὰς σχέσεις τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου μετὰ τὰς Ρουμανικὰς Χώρας, τῆς διαφορᾶς τῶν σχέσεων τούτων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐν λόγῳ Ἡγεμονιῶν, καὶ τῆς μεταφορᾶς εἰς αὐτάς προσωπικῶν διενέξεων, διεκδικήσεων καὶ θεολογικῶν ἐρίδων γενικωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος. Παρὰ ταῦτα, ὅμως, ἡ μελέτη τοῦ κ. Ντούρα, παρουσιάζει πρωτότυπον σύνθεσιν καὶ ἀξιοποίησιν κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τοῦ πηγαίου ὕλικου εἰς πολλοὺς τομεῖς καὶ παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ μεγίστου ἔργου τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου εἰς τὰς Ρουμανικὰς Χώρας. Ἡ ἔγκρισις τῆς ἐν λόγῳ μελέτης τοῦ κ. Ντούρα ὑπὸ τῆς Θεολογι-

κῆς Σχολῆς καὶ ἡ ἀπονομὴ αὐτῶ τοῦ τίτλου τοῦ Διδάκτορος αὐτῆς, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν μὲν τὴν δικαίωσιν τῶν κόπων του, εἰς δὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν Ρουμανικῶν Χωρῶν εὐχύμους καρπούς.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

L. Goppelt, *Theologie des Neuen Testaments* (Θεολογία τῆς Κ.Δ.).
Jesu Wirken in seiner theologischen Bedeutung (Ἡ δράσις τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ αὐτῆς σημασίᾳ), ἐκδ. ὑπὸ Jürgen Roloff, ἐκδ. οἶκος Vandenhoeck καὶ Ruprecht, Göttingen 1975.

Μέχρι τοῦ αἰφνιδίου καὶ προώρου θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν 21ην Δεκεμβρίου 1973 εἰργάσθη πλέον τῆς δεκαετίας ὁ ἀλυσμόνητος φίλος Καθηγητῆς τῆς Κ.Δ. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου Leonhard Goppelt εἰς τὸ νέον αὐτοῦ ἔργον «Θεολογία τῆς Κ.Δ.». Εἰς σειρὰν παραδόσεων ἐν Ἀμβούργῳ καὶ Μονάχῳ ἀνέπτυξε πάντοτε ὑπὸ νέαν μορφήν τὸ γενικὸν διάγραμμα, ἐνῶ ἔθετε ταυτοχρόνως ὑπὸ συζήτησιν εἰς φροντιστήρια καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν μαθητῶν του ἐπὶ μέρους τμήματα. Πάντοτε ἐπέστρεφεν εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο, ὅταν ἐπέτρεπον αἱ πολυσχιδεῖς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, ἵνα ἐπιφέρῃ διορθώσεις, ἀκριβολογήσῃ καὶ ἐισηγηθῇ νέα προβλήματα ἀπορρέοντα ἐκ τῆς νέας θεολογικῆς ἐξελλείσεως.

Πῶς ὁ L. Goppelt ἐφαντάζετο τὸν σκοπὸν καὶ τὴν διάρθρωσιν τῆς Θεολογίας αὐτοῦ διατυπῶνται εἰς ἐπιστολὴν του, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του πρὸς τὸν ἐμπεπιστευμένον τὴν σχεδιαζομένην μετάφρασιν εἰς τὴν πορτογαλικήν: «Παρ' ἡμῖν διευρύνεται ἡ ἀντιληψὶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι ἐν γένει εὐρίσκεται ἐν τῷ τελειοῦσθαι ἡ διαμάχη τῆς Θεολογίας πρὸς τὴν ἱστορικο-κριτικὴν ἔρευναν τῆς Γραφῆς, ἐν τῇ βιβλικῇ ἐπιστῆμῃ κυριαρχεῖ μᾶλλον μόνον ἡ συζήτησις τῶν εἰδικῶν ἐπὶ χωριστῶν προβλημάτων, ἅτινα θεολογικῶς τυγχάνουσιν ἀσήμεντα. Τώρα δέον νὰ ἐπεξεργασθῇ ἡ θεολογία τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἐπιστήμας. Κατὰ τὴν γνώμην μου χάνει ἡ Θεολογία ἀντιθέτως τὴν οὐσίαν αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃ νὰ φέρῃ εἰς τὸ προσκήνιον τῶν συζητήσεων τὰς βιβλικὰς ῥήσεις. Διὰ τοῦτο αἱ προσπάθειά μου ἐπὶ τοῦ παρόντος στρέφονται τὰ μέγιστα περὶ ἕνα ἀξιόλογον διάλογον μεταξὺ τῆς ἐξηγητικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Προϋπόθεσις πρὸς τοῦτο ὅμως εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ οὐσιώδη ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ προβλήματα τῆς Κ.Δ. δι' ἡμᾶς μὴ (θεωρηθῶσιν) ὡς κατὰ τὰ φαινόμενα δι' ἀποτελεσματώσεως τερματισθέντα, ἀλλὰ διὰ περαιτέρω διαπραγματεύσεως τῆς προβληματολογίας, διατηρηθῶσιν ὑπὸ συζήτησιν. Τόσα ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας μου, ὅστις καθιστᾷ συνειδητὴν καὶ τὴν προσωρινότητα αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὸ ὕφος συνετόνισα κάπως τὰς παραδόσεις, δὲν παρεφόρτωσα ὅμως ταῦτα τόσοσιν δι' ἐπὶ μέρους μαρτυριῶν καὶ συζητήσεων, ὥστε νὰ καταστῶσιν αὐταὶ δυσανάγνωστος μονογραφία» (σ. 5).

Τὸν παρόντα πρῶτον τόμον ἐγκατέλειψεν ὁ κ. Goppelt ὡς κατὰ πάντα ἔτιμιον χειρόγραφον. Δὲν ἠδυνήθη μόνον νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ προγραμματισθεῖσαν γενικὴν ἐπιθεώρησιν, καθ' ἣν πιθανῶς εἰς ἀρκετὰ σημεῖα θὰ προσετίθετο νέα ὕλη καὶ νέοι τονισμοί. Ὁ ἐκδίδων τὸ ἔργον Jürgen Roloff περιορίσθη, ἵνα μὴ διακυβευθῇ ἡ ὁμοιομορφία τοῦ ἔργου, εἰς τὴν διόρθωσιν ὀφθαλμοφανῶν παροραμάτων καὶ εἰς ἐξομάλυνσιν τοῦ ὕφους (σ. 5/6). Θὰ ἐπακολουθῆσῃ ἡ ἐκδοσις τοῦ 2ου τόμου, ὅστις εἰς τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ μέρη ἠτοιμάσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ πῖναξ πραγμάτων συνόλου τοῦ ἔργου.

«Σκοπός, κατὰ τὸν συγγραφέα, μιᾶς θεολογίας τῆς Κ.Δ. εἶναι ἡ ἀπόκτησις ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους ἔργων ἢ ὁμάδων ἔργων ἐμπραγματικῶς ταξινομημένων συνεχῶν εἰκόνων τῆς δράσεως τοῦ Ἰησοῦ ἢ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ ἐκ-

θεοὺς αὐτῆς εἶναι ἢ κορυφή, εἰς τὴν ὁδηγοῦν αἱ ἐπίτοποι ὄρειναι διαβάσεις τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐξηγήσεως καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀναδρομικῶς ἐπισκοποῦντες δυνάμεθα νὰ ἐποπτεύσωμεν ταύτας. Ἡ παρομοίωσις αὕτη καθιστᾷ συνειδητὴν τὴν ὑπαρξίν ἀμοιβαιότητος μεταξὺ τῆς ἐξηγήσεως καὶ τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ. Ἡ καινοδιαθηκικὴ θεολογία δὲν συνάγει μόνον τὰ θεολογικὰ πορίσματα τῆς ἐξηγήσεως, ἀλλ' ἀναπτύσσει μιαν ἐπισκόπησιν, κάλλιον μίαν συνολικὴν ἐμφάνισιν, ἥτις καὶ ἀπὸ πλευρᾶς τῆς γονιμοποιεῖ τὴν ἐξήγησιν, μάλιστα κατὰ βάθος καθιστᾷ ταύτην δυνατὴν. Ἡ ἐργασία διεξάγεται τόσον θεολογικῶς, ὅσον καὶ ἱστορικῶς, ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους πρὸς τὸ καθόλου καὶ ἐκ τοῦ καθόλου πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους.

Εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ καθόλου τ.ξ. τῆς καινοδιαθηκικῆς θεολογίας κατοπτρίζονται σαφέστερον παρὰ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐξηγήσεις αἱ θέσεις τῶν διαφόρων θεολόγων, ἢ γενικὴ αὐτῶν κατανόησις, καὶ αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν προϋποθέσεις. Διὰ τοῦτο παρουσιάζονται ἰδιαζόντως σαφῶς ἐν αὐταῖς τὰ μεθοδικο-ἐρμηνευτικά, τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ θεολογικὰ προβλήματα, ἅτινα προβάλλουν τὰ ἔργα τῆς Κ.Δ.. Ὁ ἀ παραστήσωμεν ὅθεν τὴν καινοδιαθηκικὴν Θεολογίαν προσηνατολισμένην προβληματολογικῶς. Εἰς τὰ ἐπὶ μέρους θέματα δέον ὅπως καταστῶσιν ὄραται αἱ ἐν τῇ ἐρευνῇ συζητούμεναι πιθανότητες λύσεως καὶ αἱ προϋποθέσεις αὐτῶν, οὐχὶ δὲ μόνον ἢ ἰδίᾳ ἐκδοχῇ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου συμμετέχει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν διάλογον τῆς ἐρευνῆς καὶ ἱκανοῦται εἰς ἰδίαν κρίσιν.

Τὰ πορίσματα τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐρευνῆς, ἅτινα ἐκάστοτε συνοψίζονται ἐν τῇ Κ. Διαθηκικῇ Θεολογίᾳ, δύνανται νὰ καρποφορήσουν τότε μόνον ἐν τῷ τοῦ παρόντος θεολογικῷ διαλόγῳ τελεσφόρως, ὅταν αἱ ἱστορικαὶ ἀναλύσεις καὶ αἱ διανοητικαὶ προϋποθέσεις, ἐξ ὧν προέρχονται, δύνανται νὰ καταστοῦν διαφανεῖς καὶ ἐπερωτηματικά. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καθυποτάσσωμεν τὴν κατανόησιν τῆς Κ.Δ. οὔτε εἰς στατικὰς διανοητικὰς προϋποθέσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς (Der Moderne) οὔτε ἀντιθέτως νὰ θέσωμεν ἀντιμετώπους τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωσίαν τῆς σήμερον ἀπλῶς πρὸς τὸ «γράμμα» καινοδιαθηκικῶν ρήσεων. Ἀμφότερα αἱ πλευραὶ, ἢ Κ.Δ. καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς σήμερον, δέον ὅπως ἔλθουν μᾶλλον εἰς κριτικὸν πρὸς ἀλλήλους διάλογον. Τοιοῦτος διάλογος ὀφείλει νὰ διεξαχθῇ ἰδίως μεταξὺ τῆς ἐξηγητικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Μόνον οὕτω δύνανται νὰ προέλθῃ κατανόησις τῶν καινοδιαθηκικῶν ρήσεων, ὥστε νὰ καταστοῦν αὐταὶ ἐπαισθηταὶ ὡς ἐσχάτη ἀξίωσις καὶ ἐσχάτη συναίνεσις. Οὕτω νοουμένη λαμβάνει ἡ Καινοδιαθηκικὴ Θεολογία τὴν κρίσιμον θέσιν κλειδὸς ἐν τῷ συνόλῳ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας» (σσ. 17/18). Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς Εἰσαγωγὴν σσ. 19-51, ἔνθα διαπραγματεύεται τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ τοῦ προβλήματος πεδῖον τοῦ κλάδου, καὶ πρῶτον κύριον μέρος, σσ. 52-299, ἔνθα διερευνᾶται ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν θεολογικὴν αὐτῆς σημασίαν. Πρὸ ἐκάστης παραγράφου παρατίθεται ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ ἐν ἀρχῇ, μετὰ τὸν πίνακα περιεχομένων σσ. 7-10 καὶ τὸν πίνακα βραχυγραφιδῶν σσ. 11-14, ἀναφέρονται τὰ συχνότερον μνημονευόμενα ἔργα, σσ. 14-15. Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἀναλυτικώτερον θίγονται τὰ ἐξῆς θέματα:

1. Ἡ πορεία τῆς ἐρευνῆς (βιβλιογραφία). I. Ἡ γένεσις τοῦ κλάδου. 1. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία. 2. Ὁ σύγχρονος Καθολικισμός. 3. Ἡ Μεταρρυθμισίς. 4. Ἡ Διαφώτισις σσ. 19-25. II. Ἡ ἐξέλιξις τῆς «καθαρῶς ἱστορικῆς» τοποθετήσεως τοῦ προβλήματος καὶ τὰ πορίσματα αὐτῆς: 1. Τὸ πρόβλημα ὡς πρὸς τὸν ἱστορικὸν Ἰησοῦν. 2. Ἡ ἱστορικὴ εἰκὼν τῆς ἀρχηγόνου ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. 3. Ὁ τοῦ περιεχομένου σκοπὸς τῆς Κ.Δ. ἢ τοῦ ἀρχηγόνου Χριστιανισμοῦ σσ. 25-31. III. Ἡ θεολογικὴ ἐπέκτασις τῆς «καθαρῶς ἱστορικῆς» τοποθετήσεως τοῦ προβλήματος. 1. Karl Barth. 2. Rudolf Bultmann. 3. Ἡ ἐκβάσις τῆς συλλήψεως τοῦ Bultmann: Ἡ διάσπασις τῆς Σχολῆς αὐτοῦ. 4. Νέαι ἐξορμήσεις σσ. 31-41. IV. Ἡ ἱστορικο-θετικὴ κατεύθυνσις. 1. Ἡ ὑπερφυσιοκρατία (Supra-naturalismus). 2. Ἡ «σύγχρονος-θετικὴ» («Modern-Positiven») κατεύθυνσις. 3. E. Stauffer. 4. J. Jeremias καὶ W. G. Kümmel σσ. 41-45. V. Ἡ «σωτηριοῖστορικὴ»

κατεύθυνσις ἱστορικῆς τῆς Γραφῆς ἐρεῦνης. 1. J. Chr. K. von Hofmann καὶ Th. Zahn. 2. A. Schlatter, G. Kittel καὶ J. Schniewind). 3. O. Cullmann καὶ G. von Rad. 4. Περαιτέρω καθοδηγοῦντες συλλογισμοὶ σσ. 45-51.

Πρῶτον κύριον μέρος: Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν θεολογικὴν αὐτῆς σημασίαν. Ὡς πρὸς τὴν βιβλιογραφίαν σσ. 52/53. Κεφ. 1: Ἱστορικὸς καὶ θεολογικὸς καθορισμὸς τοῦ τόπου.

2. Τὸ πρόβλημα ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς καινοδιαθηκικῆς θεολογίας. 1. Ἡ ἀπάντησις τῆς ἐξηγήσεως. 2. Ἡ ἱστορικὴ προβληματικὴ. 3. Ἀναλογίαι περὶ τῆς περαιτέρω δράσεως τοῦ Ἰησοῦ σσ. 50-62.

3. Αἱ πηγαι. 1. Τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια. 2. Ἡ συμβολὴ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. 3. Ἡ χριστιανικὴ περὶ τοῦ Ἰησοῦ παράδοσις ἐκτὸς τῶν καινοδιαθηκικῶν Εὐαγγελίων. 4. Μὴ χριστιανικὴ περὶ Ἰησοῦ παράδοσις σσ. 62-70.

4. Τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον. 1. Ὡς πρὸς τὴν περὶ Ἰησοῦ χρονολογίαν. 2. Ἡ προέλευσις τοῦ Ἰησοῦ. 3. Πορεία καὶ πλαίσιον τῆς δημοσίας δράσεως σσ. 70-83.

5. Ἡ σωτηριοῖστορικὴ ἀφετηρία: Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής. 1. Ὡς πρὸς τὸν ἱστορικὸν τοπικὸν ὄρισμόν. 2. Τὸ κήρυγμα τοῦ Βαπτιστοῦ. 3. Ἡ σημασία τοῦ Βαπτιστοῦ σσ. 83-93. Κεφ. 11ον. Ἡ ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

6. Ὁ ὅρος «βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτοῦ. 1. Τὰ κεφαλαιώδη (Summarien). 2. Αἱ ὁρολογιακαὶ παραλλαγαί. 3. Ἡ προϊστορία ἐν τῇ Π.Δ. 4. Ἡ προϊστορία ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ σσ. 94-101.

7. Ἡ μέλλουσα καὶ ἡ παροῦσα ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 1. Ἐρευνητορικὴ σύνοψις. 2. Ἡ μέλλουσα ἔλευσις τῆς βασιλείας. 3. Ἡ παροῦσα ἔλευσις τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ σσ. 101-118.

8. Τὸ περιεχόμενον τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ κόσμου. 1. Ἡ οὐσία τοῦ περιεχομένου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 2. Ἡ ἔλευσομένη βασιλεία καὶ τὸ παγκόσμιον γεγονός σσ. 118-127. Κεφ. IIIον. Ἡ μετάνοια ὡς ἀπαίτησις (Αἱ ἠθικαὶ ἐντολαὶ τοῦ Ἰησοῦ). Ὁρολογιακὴ προσημείωσις: Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου «μετάνοια» (πρβλ. 5,2 β).

9. Ἡ μηνύουσα πρὸς μετάνοιαν κλήσις. 1. Ἡ πρὸς μετάνοιαν κλήσις ἐναντίον αὐτοασφαλείας κτηματικῆς. 2. Ἡ καταδικάζουσα μετanoiás κλήσις πρὸς τοὺς δικαίους σσ. 128-138.

10. Ἡ θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Νόμον ὡς κανὼνα. Ὁρολογιακὴ προσημείωσις: Ὡς πρὸς τὸν ὅρον «Νόμος». 1. Ἡ θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν Χαλαχά. 2. Ἡ θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὰς παλαιδιαθηκικὰς ἐντολάς. 3. Ἡ θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Νόμον σσ. 138-156.

11. Αἱ ἠθικαὶ ἀξιώσεις τοῦ Ἰησοῦ. 1. Τὸ πρόβλημα τοῦ δυνατοῦ τῆς συστηματοποιήσεως τῶν ἠθικῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ. 2. Ἡ δομὴ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ. 3. Οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ ὡς θεσμοὶ τῆς κοινωνίας. 4. Ἡ πραγματοποίησις τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ σσ. 156-170. Κεφ. IVον. Ἡ μετάνοια ὡς δωρεὰ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Ἡ νέα σωτηριώδης τάξις).

12. Ἡ σωτηριώδης τάξις τοῦ Νόμου, ἡ ἐκδοχὴ καὶ κατάργησις αὐτῆς. 1. Ἡ ἐκδοχὴ τῆς ἀντεκδικήσεως τάξεως. 2. Ἡ κατάργησις τῆς σωτηριώδους τάξεως τοῦ Νόμου σσ. 171-177.

13. Σωτηρία διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. 1. Οἱ ἁμαρτωλοί. 2. Ἡ στροφή πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. 3. Ἡ ἐρμηνεία τῆς στροφῆς πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. 4. Θεραπεία — ἄψεις ἁμαρτιῶν — πίστις. 5. Ἄψεις — μετάνοια — πίστις. 6. Τὸ τεκμήριον τῆς μετανοίας. 7. Ἄψεις καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη σσ. 177 ἕως 185.

14. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἄψεις καὶ οἱ δίκαιοι 1. Ἡ μὴ ἐκπλήρωσις (Das Versagen). 2. Ἡ προσφορά τῆς σωτηρίας πρὸς τοὺς δικαίους σσ. 185-188. Κεφ. Vον. Ἡ σωτηριώδης τοῦ Ἰησοῦ ἐνέργεια ὡς ἔκφρασις τῆς ἐσχατολογικῆς ἀνακαινίσεως.

15. Ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τῶν θαυμάτων ἀφηγήσεων. 1. Αἱ τῶν θαυμάτων ἀφηγήσεις καὶ ἡ κριτικὴ αὐτῶν. 2. Τὸ θαῦμα εἰς τὴν περὶ κόσμου κατανόησιν ἐν τῷ περιβάλλοντι τοῦ Ἰησοῦ. 3. Ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν τῆς παραδόσεως. 4. Ὡς πρὸς τὴν ἐμπράγματον κριτικὴν σσ. 189-95.

16. Ἡ θεολογικὴ ἔννοια τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ. 1. Ὡς πρὸς τὴν ὀρολογίαν. 2. Τὰ θαύματα καὶ ἡ ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 3. Ἡ ἐπὶ τῆς πίστεως σχέσις. 4. Πίστις — θεραπεία διὰ θαυμάτων — ἔλευσις τῆς βασιλείας. 5. Ἡ κηρυγματικὴ ἔννοια τῶν περὶ θαυμάτων ἀφηγήσεων σσ. 195-206. Κεφ. VIον. Ἡ αὐτοκατανόησις τοῦ Ἰησοῦ.

17. Ἡ αὐτοκατανόησις τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἐρέυνῃ. 1. Ἡ σχέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν ἔλευσομένην βασιλείαν. 2. Ὁ Ἰησοῦς καὶ αἱ παλαιοδιαθηκικοῦδαϊκὰ Σωτῆρος-Μεσσίου προσδοκίαι σσ. 207 ἕως 210.

18. Ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ εἰς αὐτὸν ἀπονεμηθέντες χαρακτηρισμοί. 1. Ὁ Ραββί. 2. Ὁ Προφήτης. 3. Ὁ Υἱὸς Δαυὶδ. 4. Ὁ Μεσσίας. 5. Τὸ τοῦ Μεσσίου μυστήριον σσ. 210-26.

19. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 1. Παρουσία καὶ ἔννοια τοῦ ὄρου. 2. Ὡς πρὸς τὴν παραδοσιοῖστορικὴν προέλευσιν. 3. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς προελεύσεως τῶν κύκλων τῶν ῥήσεων (Aussagenkreise). 4. Ὁ ἐρχόμενος Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 5. Ὁ παρὼν Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 6. Τὰ παθήματα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 7. Τὸ τοῦ θανάτου πάθος τοῦ ἐπιγγελημένου. 8. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀναπληροῦσα ἐξιλέωσις. 9. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σσ. 226/53. Κεφ. VIIον. Ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Ἐκκλησία.

20. Ἡ διαδοχὴ καὶ ὁ λαὸς τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ. 1. Σκοπὸς τοῦ Ἰησοῦ: Οὐχὶ μία Ἰουδαϊκὴ κατεύθυνσις, ἀλλ' ἡ μετάνοια πάντων. 2. Σκοπὸς τοῦ Ἰησοῦ: Οὐχὶ μόνον μετάνοια, ἀλλ' ἀκολουθία ἤτοι πίστις. 3. Ὁ προορισμὸς τοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν. 4. Ἡ ῥῆσις τοῦ Πέτρου σσ. 254 ἕως 260.

21. Τὸ ἀποχαιρετιστήριον Δεῖπνον ὡς ἐπαγγελία. 1. Ὡς πρὸς τὴν παραδοσιοῖστορικὴν ἀνάλυσιν τῶν τοῦ Δείπνου ἀφηγήσεων. 2. Ἡ ἐσχατολογικὴ ῥῆσις. 3. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐνδιαμέσου χρόνου. 4. Ἡ νέα αὐτοπροσφορά. 5. Ὁ τρόπος τῆς αὐτοπροσφορᾶς. 6. Ἡ ἐντολὴ τῆς ἐπαναλήψεως σσ. 261/70. Κεφ. VIIIον. Ἡ ἐξοδος (τὸ τέλος Ausgang) τοῦ Ἰησοῦ.

22. Τὸ Πάθος. 1. Τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα. 2. Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Πάθους σσ. 271/6.

23. Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὸ τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα. 1. Ἡ συζήτησις. 2. Ἡ παράδοσις τῶν τόπων. 3. Τὸ περιεχόμενον τῆς μαρτυρίας τῆς Ἀναστάσεως συμφώνως πρὸς τὸ ἀρχέγονον κήρυγμα. 4. Αἱ τῆς Ἀναστάσεως ἀφηγήσεις. 5. Ἡ κενὴ εὔρεσις τοῦ Τάφου. 6. Ἡ ἐπαλήθευσις τῆς Ἀναστάσεως μαρτυρίας. 7. Ἡ ἔλευσις τοῦ Πνεύματος σσ. 277/99. Πίναξ χωρίων σσ. 300/12. Ἡ παροῦσα κληρονομία τοῦ ἀειμνήστου φίλου Καθηγητοῦ L. Goppelt, πλουσία εἰς περιεχόμενον καὶ ἰδέας, αἰτινες παρορ-

μῶσι πρὸς περαιτέρω περίσκεψιν καὶ καρποφόρον μελέτην τῆς προβληματολογίας τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ., δὲν παριστᾷ διῆσταμένην σύνοψιν πρὸς μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τετελειωμένην ἐξέλιξιν, ἀλλ' ἰσχυρὰν θεολογικὴν προσφορὰν καὶ προώθησιν. Ἡ ἰσχυρὰ προσωπική αὐτοῦ ἐπίδρασις ὡς διδασκάλου προβάλλει καὶ ἀπὸ τοῦ τελευταίου του ἔργου. Γοητεύει διὰ τῆς ἀπολύτου συνταυτίσεως τοῦ Ἐξηγητοῦ πρὸς τὴν ὕλην τοῦ κλάδου του καὶ διὰ τῆς ἀκριβείας τῆς ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως τῶν ἰδεῶν του. Τὸ ἔργον τοῦτο ὡς Εἰσαγωγὴ δύναται νὰ παράσχῃ προοπτικὰς εἰς σύνολον τὴν μελέτην τῆς Κ.Δ., ὡς συστηματικὸν ἐγχειρίδιον εἰς τὴν προβληματολογίαν τῆς Κ.Δ. ὡς πρὸς τὴν σημασίαν αὐτῆς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος ὠφέλιμος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν καὶ τοῦ περαιτέρω βίου τῶν Θεολόγων.

Ἄναμένομεν μετ' ἀδημονίας τὸν δεύτερον τόμον καὶ εὐχόμεθα εἰς τὸν ζῶντα νῦν τὴν πραγματικὴν ζωὴν L. Goppelt αἰωνίαν τὴν μνήμην.

ΚΩΝ. Β. ΚΑΛΑΙΝΙΚΟΣ